

ВП НУБіП України «Бобровицький коледж економіки та менеджменту
ім.О. Майнової»

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Навчальні завдання і методичні вказівки
для студентів-заочників вищих аграрних навчальних закладів
I-II рівнів акредитації

Навчальні завдання і методичні вказівки для студентів-заочників вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації з дисципліни «Історія України» допоможуть засвоїти в повному обсязі рівень знань студентів з історії України, сприятимуть глибокому і всебічному пізнанню суті історичних подій і явищ, виробленню вміння аналізувати історичний процес, робити точні і правильні висновки.

Даний посібник стимулюватиме мислення студентів, поглиблюватиме навички самостійної роботи, задовольнятиме індивідуальні інтереси і нахили студентів, допоможе узагальнювати ними історичних подій, фактів, здатність бачити історичні взаємозв'язки, взаємозалежності.

Рекомендований для використання викладачами-предметниками ВНЗ I-II рівнів акредитації при самостійному вивченні студентами дисципліни «Історія України» та поглибленні знань в процесі роботи зі студентами – заочниками всіх спеціальностей.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні методичні вказівки	5
2. Тематичний план	6
3. Рекомендована література	7
4. Навчальні завдання	8
5. Проблемні питання і завдання	
6. Теми для дискусій	
7. Перелік питань для підготовки до екзамену	
Висновок	

Вступ

Згідно з новою стратегією розвитку особистості в процесі виховання необхідно створити умови для становлення людини, здатної гідно існувати в реаліях світу XXI ст, громадянина, патріота України та водночас людини-фахівця з широким планетарним мисленням. Вивчення історичного історичного минулого в єдності та розмаїтті, універсальності та неповторності дає змогу відтворити у свідомості студентів цілісну гуманітарно-історичну картину світу та спробувати знайти в ній власне місце.

Навчальні завдання і методичні вказівки для студентів-заочників з дисципліни “Історія України” написані у відповідності до методичних вимог і спрямовані на підвищення наукового світогляду студентів, виявлення логіки та об’єктивних закономірностей історичного процесу, виховання високого рівня культури, громадської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

В процесі самостійної роботи методичні вказівки допоможуть студентам-заочникам опрацювати рекомендований матеріал, засвоїти ключові історичні терміни та поняття, виконати тестові завдання та практичну роботу. Проблемні питання і завдання, теми для дискусій стимулюють пошукові здібності, активізують інтелектуальну діяльність, перетворюють самостійну роботу в багатоаспектну діяльність по вивченню історії України в цілому і історію рідного краю, зокрема; формують історичне мислення і світогляд; виховують патріотичні почуття і любов до рідної землі.

Результатом контролю знань, умінь і навичок є оцінка, яку отримає студент на іспиті. У методичних рекомендаціях є орієнтований перелік питань до екзамену.

Загальні методичні вказівки

Історія – це минуле, повернуте у майбутнє. Без ґрунтовних наукових знань про минуле свого народу не можливо зрозуміти сучасним, передбачити, а тим більше будувати майбутнє. Найцінніший скарб, що його одержав український народ разом зі своєю державною незалежністю, – це можливість повернення власної історії. Сучасна історична наука звільнилася від ідеологізації та політизації, історичних явищ і подій, стала на шлях переосмислення та оновлення історичних знань.

Курс “Історія України” для студентів-заочників вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації спрямований на поглиблення знань студентів з історії своєї Батьківщини, підвищення їх загальної і політичної культури на етапі національного відродження України. Вивчення історії українського народу, як складової частини всесвітньої історії повинно допомагати студентам зрозуміти місце і роль України як невід’ємної частини європейської та загальнолюдської цивілізації.

В процесі вивчення курсу студенти-заочники повинні глибше осмислити основні історичні події та етапи нашої державності, зокрема, роль Київської Русі, Галицько-Волинської та Козацько-Гетьманської держави, часу УНР та подій епохи «сталінізму», Першої та Другої світових воєн, сьогодення, починаючи від прийняття Верховною Радою 24 серпня 1991 року доленосної хартії – “Акту про державну незалежність України”.

Вивчаючи курс «Історія України» студенти повинні знати :

- сутність основних проблем історії та сучасного буття народу України;
- основні закони та етапи розвитку людської спільності;
- витоки української нації та її місце в загальнолюдських процесах;
- суспільно-економічні, політичні та культурні процеси історичного розвитку українського народу;
- історичні події;
- зародження та розвиток української державності;
- процеси розбудови сучасної незалежної української держави;
- діяльність історичних осіб і політичних партій

Вивчаючи курс «Історія України» студенти повинні вміти:

- порівнювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб;
- оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських цінностей;
- співставляти історичні події, процеси з періодами (епохами);
- розрізняти тенденційно подану інформацію;
- орієнтуватись у науковій періодизації історії України;
- вміти самостійно добувати історичну інформацію за темою, працювати з першоджерелами, літературою;
- аргументовано на основі історичних фактів відстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему;

- самостійно складати конспект, тези, готувати реферат, відповідь на конференцію, семінарське заняття;
- вміти аргументовано, на основі історичних фактів відстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, визначати помилки та прояви упередженості в міркуваннях, критично ставитися до тенденційної інформації;
- застосовувати дані науки історії України для вирішення професійних завдань.

Важливе значення має правильна побудова самостійної роботи студента, яка включає кілька видів: ознайомлення і опрацювання тексту прочитаної літератури; їх аналіз, роботу з документальними історичними джерелами, засвоєння лекційного матеріалу. На основі критичного аналізу історичних джерел треба прагнути самостійно розібратися в тих чи інших аспектах кожного питання, визначити власне ставлення до подій, показати своє вміння підкріплювати фактами висновки.

Настановче заняття

Історична наука в сучасних умовах. Предмет і завдання курсу. Проблематика історії України. Періодизація. Історіографія основних проблем українського народу. Основні вимоги до вивчення дисципліни студентами заочної форми навчання.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Назва розділу, модуля, теми програми	Обсяг годин						
		за навчальною програмою			за робочою навчальною програмою			
		всього	з них :		всього	з них:		
			аудиторних	самостійних		аудиторних	самостійних	консультації
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Вступ	2	2		2	2	-	
2.	Найдавніша історія України	2	2		2	-	2	
3.	Утворення і розвиток держави Київська Русь	2	2		2	2	-	
4.	Галицько-Волинська держава	2	2		2	-	2	
5.	Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV-XVI ст.)	2	2		2	-	2	
6.	Визвольна війна українського народу сер. XVII ст. Утворення козацької держави.	2	2		2	2	-	
7.	Соціально-економічний та політичний розвиток України в другій половині XVII - XVIII ст.	2	2		2	-	2	
8.	Українські землі під владою	2	2		2	-	2	

	Російської та Австрійської імперій у першій половині XIX ст.							
9.	Українські землі в другій половині XIX ст.	2	2		2	-	2	
10.	Україна на початку XX ст.	2	2		2	-	2	
11.	Україна в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.) Початок української революції.	2	2		2	-	2	
12.	Українська державність в 1917-1921 рр.	6	6		6	2	4	
13.	Українська РСР в умовах нової економічної політики (1921-1928 рр.)	2	2		2	-	2	
14.	Закріплення радянської влади в Україні (1929-1938 рр.)	4	4		4	-	4	
15.	Західно-українські землі в 1921-1939 рр.	2	2		2	-	2	
16.	Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)	6	6		6	-	6	
17.	Україна в перші повоєнні роки 1945 - початок 50-х рр.	2	2		2	-	2	
18.	Україна в умовах політичної та економічної лібералізації суспільства (1953 - 1964 рр.)	2	2		2	-	2	
19.	Україна в період загострення кризи радянської системи (середина 60 – початок 80 – х років XX ст.)	2	2		2	-	2	
20.	Розпад Радянського Союзу і відродження незалежності України (1985- 1991 рр.)	2	2		2	2	-	
21.	Україна в умовах незалежності	2	2		2	-	2	
	Підсумкове заняття	2	2		-	-	-	
	Всього:	54	54		54	8	46	

Основна форма вивчення історії для студентів-заочників - самостійна робота з рекомендованою літературою з історії України відповідно до програми курсу.

Самостійна робота з історичною науковою літературою та джерелами вимагає систематичності, наполегливості, копіткого критичного осмислення всього прочитаного й власної творчості.

Рекомендована література

Основна

1. Бойко О.Д. Історія України.– К.,2009.
2. Грицак Я. Нарис історії України. - К., 1997.

3. Історія України (навчальний посібник), Світлична В.В. 2010 р.
4. Історія України (підручник для ВНЗ), кер. Зайцев Ю.Д., Світ, 2003.
5. Історія України. Матеріали до підручника 10 - 11 кл., Кульчицький С.В., Коваль М.В.- Освіта, 2003.
6. Історія України / Під ред. В. Смоля. - К., 1997.
7. Історія України. Навчальний посібник. Воронянський О.В. - Х. 2005.
8. Історія України. Неупереджений погляд. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І.- Х. Школа, 2008.
9. Історія України:Новий довідник.- К, ТОВ:Казка, 2006.
- 10.Новітня історія України ч. I (підручник), 10 кл., Турченко Ф. Г.- К., Генеза, 2001.
- 11.Новітня історія України ч. II (підручник), 11 кл., Турченко Ф.Г. та ін.- К, Генеза, 2007.
- 12.Новітня історія України. Г.В.Середницька.10 кл.- К, Академія, 2012.
- 13.Історія України. Г.В.Середницька.11 кл.- К, Академія, 2012.

Додаткова

1. Аркас М. Історія України-Русі. – К., Вища школа, 1993.
2. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – І., 1992.
3. Давня історія України, Книга 1. – К., Либідь, 1994.
4. Єфименко А.Я. Історія України та її народу. – К., Мистецтво, 1992.
5. Грушевський М. Історія України. - К., 1990.
6. Історія України. Нове бачення. – Т.1. – К., 1996.
7. Історія України. Тести. За ред. Бойка О.Д.- К., Академвидав, 2008
8. Історія України. Хрестоматія, 10-11 кл., за ред. Гусєва В.І., Вища школа, 2005.
9. Культура і побут населення України. – К., 1993.
- 10.Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990.
- 11.Малик Я, Вол Б., Чуприна В. Історія Української державності. – Л., Світ, 1995.
- 12.Полонська-Василенко Н. Історія України. - Т. 1, 2.-К., 1995.
- 13.Сторінки історії України ХХ ст.. – К., Освіта, 1992.
- 14.Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків у 3 т.- К., 1990.

Тема 1. Найдавніша історія України

Первісні люди та спосіб їх життя. Неолітична революція. Землеробські племена. Трипільська культура. Кочові народи на території України. Кімерійці. Скіфи. Сармати. Етнокультурні зв'язки скіфів та сарматів із слов'янами. Антична цивілізація Північного Причорномор'я.

Походження слов'янських народів. Стародавні слов'яни в період великого переселення народів. Анти. Розселення східних слов'ян. Боротьба з готами, гуннами, аварами. Війни слов'ян з Візантією та їх наслідки. Заснування Києва. Передумови утворення держави у східних слов'ян.

Ключові терміни та поняття:

- палеоліт
- мезоліт
- неоліт
- енеоліт
- бронзовий
- залізний вік
- первісна доба
- первісне суспільство
- родова община
- плем'я
- архантроп

- неандерталець
- кроманьйонець
- матриархат
- патріархат
- анімізм
- магія
- фетишизм
- тотемізм
- трипільська культура
- кімерійська культура
- черняхівська культура

Література:

1-0, с.9...22

3-0, с.11...22

4-0, с.3...50

9-0, с.25...53

1-д, с.16...61

2-Д, с.30...62

4-Д, с.9-27

11-Д, с.3...10

14-Д, с.

Методичні вказівки

Після опрацювання рекомендованої літератури проаналізуйте життя первісних людей, назвіть археологічні періоди в межах території України (палеоліт – стародавній кам'яний вік, мезоліт-середній кам'яний вік, неоліт – новий кам'яний вік, енеоліт – мідно-кам'яний вік, бронзовий вік, ранній залізний вік).

Аналізуючи мідно-кам'яний вік або епоху енеоліту (IV-III тисячоліття до н.е.), слід звернути увагу, що найяскравішою археологічною культурою даної епохи була Трипільська культура. Визначте, від чого походить її назва, хто з вчених і коли вперше дослідив життя трипільців, яку територію сучасної України займала ця спільнота. Зверніть увагу на те, чи були вони автохтонними і водночас далекими предками українців. Важливо знати, що Трипільська культура багатогранна і самобутня, при цьому охарактеризуйте її ознаки в економічній, духовній сферах, у сфері суспільних відносин, побуті. Підкресліть, що окремі елементи цієї культури (система господарювання, топографія поселень, декоративний розпис будинків, мотиви орнаменту на кераміці та ін.) стали невід'ємною частиною сучасної української культури.

Визначивши основні причини поступового зникнення трипільської культури, перейдіть до висвітлення бронзової і залізної епох. Дослідіть той факт, що у I тисячолітті до н.е. на сучасних українських землях відбувалися бурхливі події. На зміну осілим скотарям-землеробам прийшли численні кочові племена, які протягом століть, як свідчили про це письмові джерела, в тому числі Гомер і Геродот, визначали історичний розвиток на значних просторах Азії та Європи. Назвіть їх, вкажіть роки перебування на нашій

території. Схарактеризуйте походження цих народів, визначте регіони сучасної України, які були ними підпорядковані. Розкажіть про державу, військо, столиці, вірування, поховання, побут, заняття кочівників, взаємовідносини з місцевими жителями.

Водночас вкажіть, що паралельно з кочовими народами з середини I тисячоліття до н.е. Північне Причорномор'я населяють греки. Розпочинається процес грецької колонізації, який призвів до появи в цьому регіоні міст-держав (полісів).. Назвіть перші міста, які з'явилися тут ще у середині VII ст. до н. е., основні три центри поселень-полісів. Поясніть, що полісна модель суспільного устрою органічно поєднувала місто, як центр політичного життя, ремесла, торгівлі та культури і хору (прилегла сільськогосподарська округа). Важливо визначити політичний устрій цих міст, роль народних зборів, колегій, магістрату та судової влади. З історичних джерел відомо, що антична цивілізація у Північному Причорномор'ї мала два періоди: грецький і римський. Назвіть їх дати і охарактеризуйте. Вкажіть значення грецької цивілізації для місцевих народів, зокрема й слов'ян.

Зверніть увагу, що у I тис. н. е. на історичну арену Центральної і Східної Європи виходять слов'яни – одна з основних гілок давньоєвропейського населення. Важливим питанням є проблема етногенезу і розселення слов'ян. Після опрацювання рекомендованої літератури як сучасної, так і давньої, зокрема “Повісті врем'яних літ” Нестора, вкажіть, що першими про слов'ян писали грецькі, римські, готські вчені. Назвіть їх. Йордан підкреслював, що слов'яни походили від одного кореня і знані під трьома назвами: венедів, антів, склавинів. Назвіть основні теорії походження слов'ян і проаналізуйте кожну з них. Розділивши слов'ян на східну, західну і південну гілки, назвіть племена кожної з них і місце їх проживання.

Запам'ятайте, хто з вчених і коли вперше зафіксував зарубинецьку культуру, який простір охоплювали племена цієї культури, якими століттями вчені датують цю культуру. Безпосереднє відношення до формування східного слов'янства мало населення черняхівської культури. Охарактеризуйте старожитності цієї культури.

Аналізуючи суспільний розвиток східних слов'ян, схарактеризуйте основні сфери діяльності слов'ян – соціально-економічну, політичну і культури та побуту. Визначіть на чому ґрунтувалася система господарювання східних слов'ян, яке місце у їх житті займали скотарство та сільські промисли, як розвивалося ремесло, торгівля. Даючи характеристику політичній сфері, обґрунтуйте появу племінних союзів полян, дулібів, волинян, які згодом перетворюються у державні утворення – племінні князівства. Назвіть їх.

Запитання для самоперевірки

1. Мізинська, Кирилівська стоянка первісних людей є пам'ятками:

- а) палеоліту;
- б) мезоліту;
- в) неоліту;
- г) енеоліту.

2. На які періоди поділяється кам'яний вік?

- а) палеозой, мезозой, кайнозой ;
- б) палеоліт, мезоліт, неоліт;
- в) фетишизм, анімізм, магія;
- г) крито-мікенський, архаїчний, класичний.

3. На Бузькому лимані, неподалік сучасного Миколаєва, грецькі колоністи заснували місто:

- а) Фанагорія;
- б) Херсонес;
- в) Ольвія;
- г) Тіра.

4. Вкажіть ознаки трипільської культури:

- а) перехід до орного землеробства;
- б) перехід до кочового скотарства;
- в) наявність релігійного культу богині-матері;
- г) винайдення заліза;
- д) поклоніння богу вогню-Сварогу;
- е) будівництва великих поселень –протоміст.

5. Оберіть ознаки, притаманні скіфському суспільству:

- а) введення осілого способу життя;
- б) поклоніння верховному божеству – Зевсу;
- в) звириний стиль у мистецтві;
- г) використання короткого мечя;
- д) домінування матріархату;
- е) введення кочового способу життя.

6. Оберіть характерні ознаки господарювання давніх слов'ян:

- а) високий рівень розвитку ковальства;
- б) створення іригаційних систем;
- в) розвиток товарного виноробства;
- г) введення підсічного землеробства;
- д) розвиток ткацького ремесла;
- е) кочове скотарство.

7. Встановіть відповідність між назвами племен і свідченнями літописця:

а) поляни;	1) «осіли в лісах...»;
б) сіверяни;	2) «жили подібно до звірів,..і вбивали вони

в) деревляни;

один одного...»;

3) «сіли по Дніпру...»;

4) «їли все нечисте і срамослів'я в них перед батьками і перед невістками»;

5) «мужі мудрі й тямущі...мали звичай...тихий і лагідний...»;

6) «сіли по Десні, і по Сейму, і по Сулі....».

8.Визначте назву племені, про яке йдеться з уривку праці Геродота:

«...Зберігають свої стародавні звичаї: разом з чоловіками, а то й без них, вони верхи на конях їдуть на полювання, виступають у похід і носять такий самий одяг, як чоловіки. Говорять скіфською мовою, але погано. Дівчина в них не виходить заміж, поки не вб'є ворога»

9.Визначте ім'я історичної особи:

Скіфський цар, за якого Велика Скіфія досягла найбільшого розквіту. Під його контролем знаходилася більша частина території сучасної України. Обклав даниною фракійців. Карбував власну монету. Загинув у війні з македонським царем Філіппом II, батьком Олександра Македонського, у 339 р. до н.е.

10.Визначте історичний термін:

1) Спеціальна піч, що використовувалася для обпалювання висушеного глиняного посуду.

2) Місто-держава, яке одночасно було громадянською общиною повноправних жителів і влада в якому базувалась на засадах античної демократії.

3) Служителі язичницького релігійного культу у давніх слов'ян. Вважалося, що вони мали вплив на сили природи як чарівники, вміли пророкувати майбутнє як провісники та лікувати людей як знахарі.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю і зробіть порівняння

Питання	Палеоліт	Мезоліт	Неоліт	Енеоліт	Бронзовий вік	Залізний вік
Час						
Знаряддя праці						
Матеріали						
Способи обробки матеріалів						
Спосіб добування засобів для життя						
Колективи, якими жили люди						

2. Заповніть таблицю «Мешкання кочових народів на території України»:

Мовна група	Назва народу	Час мешкання на території України	Державні утворення

Тема 2. Утворення та розвиток держави Київська Русь.

Утворення Київської Русі. Норманська теорія. Основні етапи розвитку Київської держави. Еволюція політичного устрою Київської Русі. Становлення державності (князювання Олега, Ігоря, Ольги, Святослава).

Київська Русь в період найбільшого піднесення та могутності: правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Становлення феодальної системи господарювання. Соціальна стратифікація суспільства. Соціально-станові протиріччя. Народні збори. Основні етапи економічного розвитку. Зміни в релігійному житті після запровадження християнства. Двовір'я. Історичне значення християнізації Русі. Зовнішня політика київських князів. Стосунки Русі з Візантією, Західною Європою, арабським світом. Русь і кочівники.

Причини і етапи феодальної роздробленості. Тимчасова політична стабілізація суспільства: Володимир Мономах, Мстислав Великий. Занепад Київської Русі з другої половини XI століття. Культура Київської Русі.

Ключові терміни та поняття:

- князь
- віче
- данина
- демократія
- дружина
- літописи
- митрополит
- монголо-татарське іго

- натуральне господарство
- православ'я
- ранньофеодальна держава
- християнство
- Золота Орда
- бояри
- барщина
- «Руська правда»

Література:

- 1-0, с.40...84
- 3-0, с.30...40
- 4-0, с.51...65
- 9-0, с.55...98

- 1-д, с.69...90
- 2-Д, с.64...120
- 11-Д, с.16...24

Методичні вказівки

Опрацюйте відповідну літературу. Вкажіть, що понад одинадцять століть тому східні слов'яни створили свою першу державу, яку літописці

називали Руською землею, а вчені-історики – Київською або Давньою Руссю. Підкресліть, що Русь була історично першою організованою формою об'єднання українців. Важливим є те, що її народи зробили величезний внесок до світової цивілізації IX-X ст., а її історією цікавляться вчені всього світу.

Спочатку проаналізуйте історію племінних союзів, особливу увагу при цьому зверніть на полянський союз. Назвіть основні політичні і соціально-економічні умови утворення ранньофеодальної держави - Київської Русі. Визначте основні ознаки існування державності.

Зверніть увагу на теорії походження держави – норманську і теорію автохтонного походження Київської Русі. Дайте їм оцінку.

Згадайте перших київських князів, схарактеризуйте їх внутрішню і зовнішню політику. Проаналізуйте ситуацію, яка склалася у 882р., коли до влади шляхом вбивства Аскольда прийшов норманин Олег. Коротко розкажіть про нього, його політичну діяльність, економічний розвиток країни. Зазначте, що зовнішня політика Олега була зосереджена на традиційному для русичів візантійському напрямі. Чим це викликано? Підкресліть, що курс Олега продовжив син Рюрика – Ігор.

Дайте оцінку князюванню дружини Ігоря Ольги. Схарактеризуйте основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики. Вкажіть, що Ольга була християнкою, що вона ще за свого життя передала владу своєму синові Святославу. Проаналізуйте його роки князювання. Дайте характеристику Святославу як політику, воїну та людині.

Дайте аналіз подій, коли до влади прийшов князь Володимир. Зазначте, що правління Володимира започаткувало новий етап в історії Київської Русі – період піднесення та розвитку. Дайте йому загальну оцінку. Говорячи про Володимира, підкресліть, що він зарекомендував себе як авторитетний політик, мужній воїн, реформатор, тонкий дипломат. Вкажіть, що за Володимира Давньоруська держава стала однією з найбільших країн в Європі.

Охарактеризуйте основні напрямки внутрішньої політики – адміністративну, судову, військову, релігійну реформи, будівництво міст і зміцнення рубежів держави, розбудову Києва і створення оборонних валів навколо нього. Зазначте, що Володимир, будучи сильним і войовничим правителем у відносинах з сусідніми державами спирався не лише на силу зброї, а й на активні дипломатичні контакти, застосовуючи традиційні династичні шлюби.

Проаналізуйте шлях Володимира до християнства, чому Володимир обрав саме цю релігію. Вкажіть позитивні наслідки запровадження християнства на Русі.

Третій, заключний період у розвитку Київської Русі, припадає на роки правління його сина – Ярослава Мудрого. Охарактеризуйте правління Ярослава – період найвищого розвитку і найбільшого піднесення Київської Русі, підкресліть, що всі свої зусилля Ярослав спрямовує на посилення єдності, централізації держави, її європеїзацію. Дайте відповідь на питання,

чому Ярослава прозвали Мудрим? Чому незадовго до смерті він поділив свою державу між синами?

Зазначте, що після смерті Ярослава Мудрого, починається зміна форми правління. Одноосібна монархія поступово переростає у феодальну. Охарактеризуйте ці процеси. Дайте оцінку князівському зібранню у Вишгороді (1072) і “Правді Ярославичів”. Скажіть, чи позначилась остання на єдності руських князів і стабільності у державі.

Аналізуючи внутрішні події Київської Русі, розкриваючи їх позитивні й негативні явища особливу увагу зверніть на Любецький з’їзд (1097). Зверніть увагу на тезу: “Нехай кожен володіє отчиною своєю”. Поясніть зміст цих слів.

Говорячи про половців, зазначте, що вони стали новою загрозою для руських земель після печенігів, остаточно розбитих військом Ярослава Мудрого у 1036 р.

Відмітьте, що відновити колишню велич і могутність Київської Русі вдалося князю Володимирі Мономаху. Вкажіть на особливості його політичної, соціально-економічної та літературної діяльності, зверніть увагу, що декілька його творів збереглися до наших днів, в тому числі і «Повчання», основні положення якого є актуальними і сьогодні. Але з його смертю у 1125 р., а також зі смертю його сина Мстислава у 1132 р. закінчується стабільність Русі і розпочинається процес феодальної роздробленості

Зверніть увагу на причини феодальної роздробленості, назвавши основні, дайте кожній з них оцінку. Зверніть увагу на те, що ці причини носили як внутрішній, так і зовнішній характер, що вони були як політичними, соціально-економічними, так і релігійними. Слід назвати князівські династії, які вели боротьбу за Київ, дайте оцінку їх діяльності. Значну увагу зверніть на Володимиро-Суздальську династію, розкажіть чим відрізнялася політика по відношенню до Києва Юрія Довгорукого і його сина Андрія Боголюбського, чим закінчилася боротьба за Київ батька і сина, до чого це привело у східній Європі.

Зверніть увагу на те, що у XII ст. уперше з’явився термін «Україна», який став етнонімом наших земель. Назвіть точну дату цієї події.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть назву племінного союзу, на території якого виникла Давня Русь:

- а) деревляни;
- б) полочани;
- в) поляни;
- г) сіверяни;
- д) волиняни.

2. Назвіть назву книги, яку Анна Ярославна привезла до Парижу і на якій французькі королі складали присягу, вступаючи на престол:

- а) Остромирове Євангеліє;
- б) Трірський псалтир;
- в) Реймське євангеліє;
- г) Біблія;
- д) Євангеліє від Луки.

3. Вкажіть рік, який згадується у Київському літописі назви «Україна»:

- а) 1087 р.;
- б) 1097 р.;
- в) 1187 р.;
- г) 1197 р.;
- д) 1199 р.

4. Вкажіть представників християнського духовенства на Русі:

- а) бояри;
- б) єпископи;
- в) митрополит;
- г) волхви;
- д) ченці;
- е) дружинники.

5. Оберіть крилаті висловлювання, які належать князю Святославу:

- а) «Хочу на вас іти...»;
- б) «Хай буде се мати городам руським»;
- в) «Не посоромимо землі Руської»;
- г) «Не задавивиши бджіл, не їсти меду»;
- д) «Мертві сорому не знають».

6. Вкажіть основні настанови синам у заповіті Ярослава Мудрого:

- а) любити батька і матір;
- б) жити у мирі та братній любові;
- в) боротися проти половців;
- г) не порушувати братніх уділів;
- д) слухатися старшого брата на київському столі;
- е) перенести мощі святих Бориса і Гліба у новозбудовану церкву.

7. Встановіть відповідність між іменами руських князів та їх прізвищами:

а) Мстислав;	1) Красне Сонечко;
б) Святополк;	2) Мудрий;
в) Ярослав;	3) Окаянний;
г) Володимир;	4) Лютий.

8. Вкажіть ім'я князя:

Цей князь належить до найбільш загадкових постатей давньоруської історії. І досі вчені не мають точних відомостей ні про його родину й походження, ні про соціальне становище. Різні літописи згадують про нього, що він прийшов з Новгороду до Києва, обманом захопив і вбив місцевих князів, і сам утвердився на київському столі. Далі, за словами Нестора — літописця,

панував він «над полянами і деревлянами, і сіверянами, і радимичами, а з уличами, тиверцями воював». Двічі він здійснив вдалі походи проти Візантії та прибавив свій щит на міських воротах Царгорода на знак перемоги. Повертався він до Києва, «несучи золото й паволоки, і плоди, і вино, і всіяке узороччя». І прозвали його Віщим.

9. Вкажіть ім'я двох князів:

Після смерті Володимира Великого між його синами почалася тривала війна за київський престол, після якої 12 братів, за літописом, живими залишилося троє. першим 24 липня 1015 р. було вбито князя ростовського, а невдовзі – князя муромського. Автори літописів одноголосно звинувачують у їхній смерті Святополка, прозваного за вбивство братів Окаянним. У 1072 році убитих князів було приєднано до лику святих мучеників християнської церкви, тобто канонізовано.

10. Визначте поняття одним словом:

- 1) Народні збори в общинах давніх слов'ян і в містах Київської Русі у X – першій третині XIII ст., на яких вирішувалися важливі громадські та державні справи.
- 2) Запроваджені Володимиром Великим відрахування у Київській державі на користь церкви, що сплачувалися з доходів усіх князівських володінь і прибутків землевласників.
- 3) Володіння, яке колись належало батькам, закріплювалося за певною гілкою князівського роду й могло безперешкодно передаватися у спадщину дітям і онукам.

Практичне завдання

Складіть хронологічну таблицю найважливіших подій Київської Русі

Дата	Подія	Історичні особи

Тема 3. Галицько-Волинська держава

Політичний, соціальний та економічний розвиток в XII – першій половині XIV століть. Правління династії галицьких Ростиславичів, Ярослав Осмомисл. Правління династії галицько-волинських Романовичів. Роман Мстиславич. Данило Галицький. Боротьба галицько-волинських князів з монголо-татарами. Занепад Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинське князівство як одна із форм української державності.

Ключові терміни та поняття:

- ізгой
- ярлик

- Галицький літопис
- Боярська опозиція
- Волинське князівство
- коронація
- Львів
- Холм
- Тевтонський орден
- «король Русі»

Література:

1-0, с.88...137

3-0, с.40...45

4-0, с.75...85

9-0, с.99...105

1-д, с.94...111

11-Д, с.24...28

Методичні вказівки

Опрацьовуючи рекомендовану літературу зверніть увагу на те, що у кінці XII- на початку XIII ст. навколо Галичини і Волині розпочинається процес формування нової держави – Галицько-Волинського князівства. Слід сказати, що окремим князівством Галичина стала за Ростиславовичів. Ростислав Володимирович був онуком Ярослава Мудрого. Після його смерті сини Рюрик, Володар і Василько володіли Перемишлем, Звенигородом й Тереховлею. Назвіть людину, яка ці землі об'єднала в одне князівство і дату, коли це трапилося. Скажіть, з якого часу об'єднанні землі назвали Галицькими і коли вони виходять з-під контролю Києва.

Дайте оцінку князювання Ярослава Осмомисла (1153-1187рр.). Охарактеризуйте його внутрішню та зовнішню політику, зазначте, що за часів його правління розширилася територія держави і зросла її економічна та політична могутність.

Вкажіть, що Волинь, як і Галичина, теж мала державницькі традиції і об'єднувала територію колишніх племенних союзів дулібів, волинян і бужан. Її територія знаходилася на торгівельному шляху з Заходу на Київ. Волинь відокремилась від Києва в середині XII ст. за Мстислава Ізяславовича.. Охарактеризуйте правління Романа Мстиславовича (1170-1205рр.), який у 1199 р., сівши на Галицький престол, об'єднує Волинь і Галичину і створює нову політичну державу на карті Європи – Галицько-Волинське князівство. Розкрийте його політику.

Дайте аналіз князюванню Данила Галицького, проаналізуйте процес збирання південних руських міст, боротьбу за Київ, формування державного апарату, боротьбу з галицькими боярами, будівництво нових міст.

Зробіть аналіз зовнішньої політики Данила, налагодження дипломатичних відносин з іншими країнами, розширення торгівельних зв'язків. Зазначте, що паралельно з мирними стосунками країна вела постійні війни з Угорщиною, Польщею, Литвою.

Скажіть, що важливим кроком діяльності Данила Галицького була боротьба з монголо-татарами, починаючи з 1223 р. і закінчуючи 1264 р. Назвіть конкретні кроки у цьому напрямку. Зверніть увагу при цьому на коронування Данила королівською короною. Визначте дату і місце цієї акції.

Оцініть діяльність наступників Данила аж до 1340 р.– часу занепаду Галицько-Волинського князівства. Вкажіть історичне значення Галицько-Волинського князівства.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть князя, який утворив Галицько-Волинське князівство у 1199 р.:

- а) Всеволод Ольгович;
- б) Ярослава Осмомисл;
- в) Володимир Ярославович;
- г) Роман Мстиславович;
- д) Данило Романович.

2. Вкажіть, в якому році Данило Галицький переміг у Ярославській битві:

- а) 1239 р.;
- б) 1241 р.;
- в) 1245 р.;
- г) 1250 р.;
- д) 1253 р.

3. Вкажіть, в якому році припинила існування династія Романовичів:

- а) 1301 р.;
- б) 1303 р.;
- в) 1323 р.;
- г) 1340 р.;
- д) 1345 р.

4. Назвіть союзників Данила Галицького в боротьбі з Ордою:

- а) Новгородське князівство;
- б) Тевтонський орден;
- в) Володимиро-Суздальське князівство;
- г) Литовське князівство;
- д) коаліція європейських держав;
- е) Папа Римський Інокентій IV.

5. Вкажіть князів династії Романовичів:

- а) Міндовг;
- б) Ростислав;
- в) Лев;
- г) Шварно;
- д) Юрій I;
- е) Юрій II (Болеслав).

6. Оберіть причини занепаду Галицько-Волинської держави:

- а) анти князівська опозиція бояр;

- б)припинення династії Романовичів;
- в)втручання іноземних держав;
- г)війна з тевтонськими рицарями;
- д)союз з європейськими державами;
- е)об'єднання з Польщею.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

а)1199 р.;	1)битва на р. Калка;
б)1223 р.;	2)напад монголо-татар на землі Волині;
в)1241 р.;	3)об'єднання Галицького і Волинського князівств.

8. Вкажіть ім'я та прізвище історичної особи:

«...Він бо кинувся був на поганих, як той лев. Сердитий же був, як та рись, і губив. Як той крокодил, і переходив землю їх як той орел, а хоробрий був, як той тур, бо він ревно наслідував предка свого Мономаха, що погубив ізраїльтян. Тобто половців...»

9. Вкажіть ім'я та прізвище історичної особи:

«Він зробив столицею Володимир. Скориставшись внутрішнім занепадом у Золотій Орді, пересунув південні кордони свої володінь аж до нижньої течії Дністра і Південного Бугу...перейняв королівський титул. Йому вдалося домогтися встановлення окремої Галицької митрополії».

10. Визначте поняття одним словом:

- 1)Кілька монархів з одного роду, які змінюють один одного на троні за правом успадкування.
- 2)Привілейована частина давньоруського суспільства, княжі мужі, великі землевласники.
- 3)Експлуатація руських земель монголо-татарськими завойовниками.

Практичне завдання

Складіть хронологічну таблицю найважливіших подій Галицько – Волинської держави

Дата	Подія	Історичні особи

**Тема 4. Українські землі під владою Польщі та Литви
(XIV-поч. XVII ст.).**

Включення українських земель до складу Литовської держави. Політика великих литовських князів на українських землях. Передумови польсько-литовської інтеграції. Кревська та Городельська унії. Боротьба руських князів проти польсько-литовського зближення. Ліквідація удільних князівств. Люблінська унія та її наслідки для України. Суспільна організація та соціально-

економічні відносини. Магдебурзьке право. Литовські статuti. Православні братства в Україні. Брестська церковна унія: передумови та наслідки. Посилення національно-релігійного гноблення. Культурно-релігійні рухи кінця XVI – першої половини XVII століть. П.Могила. Роль церкви у збереженні самобутності українського народу.

Причини та джерела появи козацтва. Створення Запорізької Січі. Д.Вишневецький. Устрій та військово-політична організація Запорізької Січі. Основні етапи розвитку козацької державності. Реєстрове козацьке військо. Піднесення козацтва в другій половині XVI століття. Повстання під проводом К.Косинського і С.Наливайка, Поразка повстань та тимчасовий занепад Запорізької Січі. Боротьба козацтва з турками і татарами. Гетьман П. Сагайдачний. Хотинська війна. Утвердження козацької автономії. Козацькі повстання 1620-1630-х ст. Причини поразки та наслідки повстань.

Ключові терміни та поняття:

- Велике князівство Литовське
- Річ Посполита
- експансія
- Кревська унія
- Люблінська унія
- Брестська унія
- уніатська церква
- братства
- Литовські статuti
- Магдебурзьке право
- козак

- Дике Поле
- магнати
- шляхта
- Запорозька Січ
- гетьман
- реєстрові козаки
- паланка
- курінь
- фільварок
- опришки

Література:

1-0, с.95...121

3-0, с.59...65

4-0, с.85...88

9-0, с.106...143

1-0, с.121...163

2-Д, с.142...223

11-Д, с.32...35

Методичні вказівки

При вивченні даної теми зверніть увагу на причини утворення Литовської держави, дату заснування, її перших князів. Згадайте про рівень литовського впливу на руські землі, особливо за князювання Гедиміна і Ольгерда. Зробіть акцент на тому, що дії Литви на Русі не носили характеру експансії, схожої на завоювання монголів, що збройне протистояння в боротьбі за наші землі відбувалося переважно між литвинами та іншими чужинцями-претендентами на руську спадщину. Підкресліть, що русичі надіялися на литовську допомогу в боротьбі з татарами, хоча вони й самі активно допомагали литовцям воювати із ординцями, про що свідчить битва об'єднаних русько-литовських полків на річці Сині Води.

Зазначте, що паралельно з литовським просуванням на Русь, Польща теж підпорядковувала собі території. Вкажіть, що польський уряд з перших днів утвердження у цьому регіоні намагався зробити його своєю провінцією, нав'язати польське право, адміністративну систему, витіснити православ'я шляхом утвердження католицизму. Розкажіть про взаємовідносини між Польщею і Литвою в XIV ст., аналізуючи Кревську 1385 р. і Городельську 1413 р. унії.

Проаналізуйте взаємовідносини Литви і Польщі у XVI ст. Підкресліть, що вони закінчилися підписанням Люблінської (1569р.) унії і утворенням нової держави - Речі Посполитої. Вкажіть, що змусило литовців піти на цей крок. Зверніть увагу на умови цього договору. Зазначте, що Литва зуміла частково зберегти ознаки своєї колишньої держави, але втратила велику територію багатих українських земель. Проаналізувавши умови і наслідки Люблінської унії, перейдіть до висвітлення становища в українській православній церкві у другій половині XVI ст. Визначіть причини підписання Брестської (1596 р.) унії, скажіть, що вона привела до створення уніатської (греко-католицької церкви). Дайте відповідь на питання, чому її так назвали і який вплив вона мала на українське суспільство?

При вивченні даної теми зробіть короткий аналіз соціально-економічного і політичного становища українського народу XV-XVI ст. і визначте основні причини зародження українського козацтва. Коли вперше зустрічаємо термін "козак" і що він означає? Особливу увагу зверніть на посилення феодальної експлуатації, закріпачення, наростання релігійного та національного гніту, а також на зростання зовнішньої загрози і постійні набіги кримських татарів і турків.

Зазначте, що козацтво як соціальна верства не було однорідним, воно ділилося на запорозьке (низове) та реєстрове. Розкажіть про Дике поле – місце згуртування втікачів – українців, про їх життя, побут, військо. Де й коли було засновано першу Січ? Як вона називалась? Яка її доля? Розкажіть про засновника Хортицької Січі Дмитра Вишневецького. Охарактеризуйте життя запорожців, устрій і військову організацію Запорозької Січі. Зазначте, що на Запорожжі існувало своє законодавство, військова та судова влада, тут була республіканська форма правління. Кожен козак мав право голосу, як у загальній Раді, так і радах паланок, куренів, поселень.

Розкажіть про військову організацію, її структуру, про те, що все козацтво очолював гетьман, а запорозьке козацтво – кошовий отаман. Зазначте, що разом з військовим писарем, суддею і обозним, кошовий отаман утворював уряд – кіш Запорозької Січі. Проаналізуйте козацькі символи-клейноди – гетьманська булава, печатка, хоругва, пірнач, бунчук та інші. Розповідаючи про козацьке військо, їх походи, зверніть увагу на духовне життя козаків, їх освіту, релігію.

Кінець XVI – 20-30 рр. XVII ст. характеризується козацько-селянськими виступами: одні з них (1591-1596) були менш тривалими у часі, другі (1625-1638) тривали довго. Але в обох рушійною силою було козацтво. Назвіть основні причини першої хвилі народних повстань. Проаналізуйте

розвиток подій 1591-1593 рр. під час повстання Криштофа Косинського. Дайте характеристику повстанню 1594-1596 рр. під проводом Северина Наливайка. Розкажіть про ватажка, його воєнні походи до Молдови і про початок боротьби народу з польською шляхтою. Назвіть територію, яку охопило повстання, основні битви в Україні та у Білорусі. Вкажіть чим закінчилося повстання і яка доля його ватажків, зокрема і Северина Наливайка. Після поразки обох повстань зазначте, що на протязі майже тридцятилітнього періоду не було великих народних виступів. Виясніть, чому?

Зазначте, що події перших двох десятиліть XVII ст. тісно пов'язані з гетьманом Петром Конашевичем-Сагайдачним. Розкажіть про нього, його походження, навчання. Підкресліть, що до Б.Хмельницького він був найвідомішим козацьким ватажком. Визначіть у чому це проявилось. Особливу увагу зверніть на те, що Петро Сагайдачний прославився не лише як полководець, але й як політик – досвідчений, гнучкий патріот української землі.

Проаналізуйте його військову діяльність в різні періоди першої чверті XVII ст., починаючи з козацьких походів у Крим та Туреччину і, закінчуючи битвою під Хотином. Оцінюючи досягнення у розвитку козацького війська, стратегії і тактиці, вкажіть, що П.Сагайдачний поставив зброю на охорону української освіти і культури, православної церкви. У чому це проявилось?

Слід знати, що в середині 1620-х років боротьба українців проти поляків знову загострилася. Назвіть причини цього загострення та перейдіть до аналізу подій того часу і розпочніть з повстання Марка Жмайла. Визначіть його дату, розкажіть про хід повстання, основні битви, про Куруківську угоду. Зазначте, що ця угода була компромісом між поляками та верхівкою козацтва, але вона не задовольнила інтересів більшості повсталих, які змушені були повертатися у кріпацтво, що стало однією з причин наступного виступу народу у 1630 р. під проводом Тараса Федоровича (Трясила). Перерахуйте найголовніші події цього повстання. Запам'ятайте події 1635 р., коли була розорена фортеця Кодак повстанцями Івана Сулими.

Проаналізуйте повстання у 1637-1638 рр. Назвіть ватажків цих повстань, основні події воєнних дій, чим закінчилися ці повстання. Проаналізуйте видану польським указом "Ординацію 1638 р."

Зазначте, що дві хвилі козацько-селянських повстань, які пройшли українськими землями наприкінці XVI - 20-30 рр. XVII ст., закінчилися поразками. Вкажіть на причини поразок і в чому полягає значення цих виступів напередодні Визвольної війни українського народу середини XVII ст.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть, кому із князів належить вислів «Вся Русь просто повинна належати литовцям»

- а)Гедиміну;
- б)Ольгерду;
- в)Ягайлу;
- г)Вітовту.

2. Вкажіть, в якому році відбулася Кревська унія:

- а)1371 р.;
- б)1385 р.;
- в)1396 р.;
- г)1410 р.

3. Вкажіть, в якому році було утворено річ Посполиту:

- а)1513 р.;
- б)1569 р.;
- в)1576 р.;
- г)1586 р.

4. Вкажіть ознаки, що дають підстави називати Велике князівство Литовське Литовсько-Руською державою:

- а)90 % його території становили східнослов'янські землі;
- б)боротьба з монголо-татарами;
- в)протистояння Тевтонському ордену;
- г)запозичення давньоруських законів, устрою;
- д)прийняття православної віри, звичаїв. Мови;
- е)відновлення руської династії.

5. Оберіть наслідки Люблінської унії для українських земель:

- а)надання Україні статус автономії;
- б)розвиток національної культури;
- в)об'єднання всіх українських земель у складі однієї держави;
- г)утвердження шляхетської демократії;
- д)виникнення православних братств;
- е)посилення російського впливу.

6. Вкажіть основні стани українського суспільства в XVI ст.:

- а)князі;
- б)шляхта;
- в)бояри;
- г)козаки;
- д)міщани;
- е)селяни.

7. Встановіть відповідність між історичними особами та подіями:

а)Дмитро Вишневецький;	1)створення реєстрового козацтва;
б)Дмитро Яворницький;	2)заснування фортеці на о.Хортиця;
в)Стефан Баторій;	3)написання праці «Історія запорозьких козаків»;
г)Михайло Литвин.	4)опис південних українських степів.

8. Вкажіть ім'я та прізвище історичної особи:

Від 1559 р. був київським воєводою та володарем українського прикордоння. Культурно-освітній діяч, меценат і патріот, опікувався наукою і церквою.

Наприкінці XVI ст.. – найбільший після короля землевласник Речі Посполитої, «некоронований король».

9. Вкажіть ім'я та прізвище історичної особи:

Прізвисько отримав за майстерну стрільбу із лука. Здобув освіту в школі Львівського братства, Острозькій академії. Наприкінці XVI ст. потрапив на Запорозжя, де здобув авторитет і славу видатного державного діяча. Впорядкував козацьке військо завдяки дисципліні, озброєнню, освіченості, православ'я.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Загарбання чужих територій.
- 2) Військово-політична організація козаків.
- 3) Союз між двома державами, або спілка держав.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю «Основні етапи об'єднання Литви та Польщі»

Етапи	Дата	Подія	Наслідки для України

2. Заповніть таблицю «Козацько-селянські повстання к. XVI – поч. XVII ст.»

Питання	Перша хвиля повстань (к. XVI ст.)	Друга хвиля повстань (20-30 рр. XVII ст.)
Причини повстань		
Дати повстань		
Ватажки повстань		

Тема 5. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.

Утворення козацької держави

Причини, характер і рушійні сили. Основні концепції періодизації Визвольної війни. Початковий етап війни (1648-1649). Перемоги козацько-селянського війська під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Битва під Зборовом. Зборівський мир. Відновлення української державності. Формування державних інституцій і активізація зовнішньополітичної діяльності уряду Б.Хмельницького. Молдавські походи Хмельницького. Битва під Берестечком і Білоцерківський мир. Битви під Батогом і Жванцем. Зближення України з Московією. Переяславська Рада. Березневі статті Б.Хмельницького 1654 року. Вхід України під протекторат Московії. Завершальний етап Визвольної війни. Воєнні дії 1654-1657 рр. Становище Гетьманщини після смерті Б.Хмельницького. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики І.Виговського. Гадяцька унія. Битва під Конотопом. Гетьманування Юрія Хмельницького. Поглиблення руйнівних процесів в Українській державі.

Історичне значення Визвольної війни українського народу. Визвольна війна як незавершена буржуазна революція. Оцінка особи Богдана Хмельницького в науковій літературі.

Ключові терміни та поняття:

- Зборівський мир
- Білоцерківський мир
- Переяславська угода
- «Березневі статті»
- Хмельниччина

- Гетьманщина
- козацька старшина
- слобода
- Руїна
- Малоросія

Література:

1-0, с.140...163
3-0, с.66...97
4-0, с.91...123
9-0, с.184...222

1-д, с.171...227
2-Д, с.208...296
11-Д, с.35...50
14-Д, Т.2, с.5...358

Методичні вказівки

При вивченні даної теми слід зрозуміти що у середині XVII ст. на українських землях вибухнула нова хвиля народного гніву, яка не тільки кардинально змінила хід національної історії, а й суттєво вплинула на геополітичний розвиток усієї Європи. Охарактеризуйте причини та характер, основні рушійні сили і завдання визвольної війни українського народу середини XVII ст. Назвіть, що стало приводом до початку війни. Користуючись новітньою історичною літературою визначіть хронологічні рамки визвольної війни. Дайте оцінку. Богдана Хмельницького, його діям.

Особливу увагу приділіть початку визвольної війни, першій битви під Жовтими Водами. Розкажіть про бої під Корсунем, Пилявцями, Львовом. Зверніть увагу на повстання народних мас по всій Україні. Вкажіть на зміни у стратегічному плані Б.Хмельницького, коли це трапилося і в чому вони заключалися, коли вперше гетьман відкрито заявив про побудову суверенної, незалежної держави.

Опишіть події літа 1649 р., битви під Збаражем і Зборовим. Визначіть, чому Богдан пішов на підписання Зборівської угоди. Назвіть умови договору між козаками і поляками.

Підписавши мир, Б. Хмельницький всі свої зусилля докладає для розбудови Козацької держави. Схарактеризуйте її адміністративно-територіальний устрій, столицю, територію, кількість полків у 1649-1650 рр., чисельність населення.

Зазначте, що формально основним органом влади була Військова (генеральна) рада, яка вирішувала військові, політичні, господарські, правові та інші питання, але вона не була постійно діючою, до того ж Б.Хмельницький з метою зміцнення гетьманської влади частіше скликав старшинську раду. Пам'ятайте, що гетьман був главою Війська Запорозького, очолював уряд, був головнокомандувачем, скликав ради, відав фінансами, керував зовнішньою політикою, видавав універсали.

Охарактеризуйте фінансову політику держави, головну увагу зверніть на процес формування і зростання армії, назвіть талановитих воєначальників, її чисельність.

Розкажіть про соціально-економічні перетворення, ліквідацію латифундістського землеволодіння і запровадження фермерської системи ведення господарства.

Дайте аналіз українсько-польським стосункам у лютому-березні 1651р., які призвели до битви під Берестечком улітку 1651 р. Розповідаючи про перебіг подій під час битви під Берестечком, охарактеризуйте стан обох військових угруповань, розкажіть про втечу татарських полків, визначіть причину такого кроку Богданових союзників. Проаналізуйте кроки гетьмана у цій скрутній ситуації. Назвіть двох козацьких полковників, які виявили військову мудрість і вдачу, вивели з оточення і врятували від розгрому українців.

Назвіть причини берестецької невдачі, яка призвела до підписання Білоцерківського договору, умови якого були для Війська Запорозького несприятливими, охарактеризуйте основні положення угоди підписаної під Білою Церквою у вересні 1651 р. Дайте оцінку ситуації, яка склалася у країні згодом.

Зверніть увагу на воєнну кампанію 1652-1653 рр. Розкажіть про молдавський напрямок політики гетьмана, його позитивні й негативні сторони. Особливу увагу в цьому розділі зверніть на битви під Батогом і Жванцем. Підкресліть, що в умовах загострення внутрішніх і, особливо, зовнішніх проблем, перед Б. Хмельницьким постає необхідність пошуку нового військово-політичного союзника. Назвіть країни з якими можна було б укласти новий договір. Обґрунтуйте, чому Б. Хмельницький зупинився на московській державі. Розкажіть про хід переговорів і чим вони закінчилися. Дайте оцінку рішенням Переяславської Ради і Березневим статтям. Перерахуйте військових, політичних і релігійних діячів України, які не погодилися на союз з Москвою. Висловіть свою думку з приводу українсько-московського договору.

Назвіть здобутки та прорахунки національно-визвольної війни українського народу сер. XVII ст.

Запитання для самоперевірки

1. Зазначте, хто очолив визвольну війну українського народу проти Речі Посполитої:

- а)Петро Сагайдачний;
- б)Богдан Хмельницький;
- в)Іван Виговський;
- г)Іван Мазепа.

2. Вкажіть, хто був союзником Богдана Хмельницького у 1648 р.:

- а)Московія;
- б)Річ Посполита;
- в)Кримське ханство;
- г)Швеція;
- д)Литва.

3. Назвіть місто, де було підписано українсько-російський договір 1654р.:

- а)Київ;
- б)Переяслав;
- в)Глухів;
- г)Москва;
- д)Смоленськ.

4. Визначте причини перемоги українських повстанців у битвах під Жовтими Водами і Корсунем:

- а)допомога російських військ;
- б)допомога татар;
- в)військове мистецтво Б.Хмельницького;
- г)перехід реєстровців на бік повстанців;
- д)підтримка з боку селян.

5. Визначте причини національно-визвольної війни українського народу середини 17 ст.:

- а)війна речі Посполитої з Туреччиною;
- б)посилення національно-релігійного гніту;
- в)обмеження прав козацтва;
- г)погіршення становища селян і міщан;
- д)бажання скинути короля.

6. Вкажіть події, які стосуються західного походу козацького війська у 1648 р.:

- а)об'єднання з польськими повстанцями;
- б)перемога під Пилявцями;
- в)облога Львова та Замостя;
- г)визволення українських земель від польського панування;
- д)налагодження стосунків із Папою Римським.

7. Встановіть відповідність між посадами та їх функціями:

а)гетьман;	1)відав фінансами, очолював
б)генеральний підскарбій;	скарбницю;
в)генеральний хорунжий;	2)ад'ютант гетьмана;
г)генеральний осавул;	3)глава держави;
	4)охоронець короги.

8. Вкажіть ім'я та прізвище історичної особи:

Соратник і син гетьмана, гарант надійності союзу України з Молдовою через династичний шлюб із донькою воєводи Василя Лупула. Влітку 1652 р. вирушив до Ясс, де обвінчався. З Розандою повернувся в Україну. Здійснив три молдавські походи і помер від ран.

9. Вкажіть ім'я та прізвище історичної особи:

Із 1643 р. обіймав посаду полковника Чигиринського реєстрового полку. На бік повсталих перейшов на Жовтих Водах, прийнявши православне віросповідання та ім'я. Брав участь у всіх битвах 1648- першої половини 1649 рр. Був київським полковником.

10. Визначте поняття(одним словом):

- 1)Верховенство однієї держави над іншою.
- 2)Форма правління, за якої вся влада в державі зосереджена в руках однієї особи.
- 3)Документ, який видав гетьманський уряд та полковники.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю і зробіть порівняльний аналіз угод

Питання для порівняння	Зборівська угода	Білоцерківська угода
Дата підписання		
Обставини підписання		
Територія, залишена під владою гетьмана		
Кількість реєстрових козаків		

2. Заповніть таблицю «Визвольна війна українського народу сер. 1648 – 1667 рр.»

Дата	Битва	Наслідки

Тема 6. Соціально-економічний та політичний розвиток України в другій половині XVII – XVIII ст.

Зародження буржуазних відносин в Україні в XVII столітті. Зовнішньоекономічні зв'язки України в другій половині XVII - на початку XVIII століття. Економічне піднесення в Україні після приєднання Північного Причорномор'я. Активізація зовнішньої торгівлі. Посилення кризових явищ в соціально-економічному житті України внаслідок закріпачення селянства 1783 року. Політичне життя в Україні в другій половині XVII століття. Спроби об'єднання українських земель. П. Дорошенко, І.Самойлович. Стабілізація політичного життя в Україні в кінці XVIII століття. Гетьман І.Мазепа. Союз І.Мазепи з Карлом XII. Полтавська битва. Ліквідація Запорізької Січі. Гетьман у вигнанні - П.Орлик. Конституція П. Орлика 1711 року. Обмеження Української автономії в першій половині XVIII ст. Діяльність Малоросійської колегії. Правління гетьманського уряду (1735-1750). Гетьман К.Розумовський. Ліквідація гетьманату Катериною II.

Посилення антиукраїнської політики російського царизму. Ліквідація Запорізької Січі 1775 року і скасування козацької автономії.

Історичне значення існування Української Гетьманської держави другої половини XVII-XVIII століття.

Становище українських земель під владою Речі Посполитої в кінці XVII-XVIII століттях. Визвольні повстання 1702-1704 рр. С.Палій. Гайдамацькі рухи 1730-1760-х рр. Коліївщина, Рух опришків. О.Довбуш. Занепад та поділи Речі Посполитої. Нове політичне розчленування України Російською та Австрійською імперіями.

Ключові терміни та поняття:

➤ Гадяцька угода	➤ Решетилівські статті
➤ Слободищенський трактат	➤ Малоросійська колегія
➤ Батуринські статті	➤ «Рішительні пункти»
➤ Московські статті	➤ Правління гетьманського уряду
➤ Андрусівське перемир'я	➤ Чортомлицька Січ
➤ Глухівські статті	➤ Олешківська Січ
➤ Конотопські статті	➤ Нова Січ
➤ «Вічний мир»	➤ Задунайська Січ
➤ Слобожанщина	➤ гайдамаки
➤ Коломацькі статті	➤ опришки
➤ паліївщина	➤ коліївщина
➤ Конституція П.Орлика	

Література:

1-0, с.169...209

1-0, 322...254...321

3-0, с.102...107

14-Д, Т.3, с.5...372

9-0, с.222...340

Методичні вказівки

Вивчаючи дану тему, розкрийте процес зародження буржуазних відносин в Україні в XVII столітті, зовнішньоекономічні зв'язки України в другій половині XVII - на початку XVIII століття, вказавши на те, що сільське господарство було на той час чи не головним сектором економіки, а стан аграрних відносин значною мірою визначав динаміку всього суспільного розвитку. Назвіть основні тенденції розвитку сільського господарства.

Зверніть увагу на політичне життя в Україні в другій половині XVII століття. Опрацювавши рекомендовану літературу, вкажіть, що після смерті Б.Хмельницького загострилася боротьба за владу. Охарактеризуйте діяльність І. Виговського, його внутрішню і зовнішню політику. Особливу увагу зверніть на причини і хід громадянської війни 1658 р., її наслідки для українського суспільства. Дайте оцінку умовам Гадяцького договору, визначіть дату його підписання, позитивні й негативні сторони цього документу.

Проаналізуйте українсько-московські стосунки у 1659 р., не забудьте відмітити перемогу козацького війська над московським під Конотопом. Вкажіть, як прийшов до влади Ю.Хмельницький. Охарактеризуйте його політику. Вкажіть, що вже на початку свого другого гетьманування він припустився помилки і під тиском московських воєвод підписав Переяславські статті 1659 р., які фактично перетворили Україну на автономну частину Росії. У чому це проявилось?

Охарактеризуйте внутрішнє становище в країні у 1661-1663 рр., розкажіть про загострення громадянської війни, про боротьбу за владу, про те, що юний гетьман не витримавши цього у 1663 р. зрікається влади і стрижеється в ченці.

Назвіть причини Руїни, розкажіть про становище на Правобережній і Лівобережній Україні, про гетьманування П. Тетері, І. Брюховецького, Д. Многогрішного та інших. Виділіть діяльність П. Дорошенка, політика, воїна, людини, яка робила все для того, щоб об'єднати українські землі, відродити українську державність.

Поаналізуйте ситуацію, коли Польща і Московська держава без згоди українців розділили Україну між собою на Правобережну і Лівобережну (Андрусівське 1667 р. перемир'я і Вічний мир 1686 р.). Зазначте, що у 60-80 роках XVII ст. Україна потрапила у скрутне соціально-економічне і політичне становище. Лівобережжя і Слобожанщина перебувала під контролем Росії, Правобережжя – Польщі і частково під протекторатом Туреччини. Українська православна церква була підпорядкована Москві. В таких умовах гетьманом на Лівобережній Україні у 1687 р. стає І. Мазепа. Охарактеризуйте цю історичну особу. Вкажіть, що своє правління гетьман розпочав як політик чітко промосковської орієнтації, про що свідчить підписані ним “Коломацькі статті”. Проаналізуйте їх. Зверніть увагу на внутрішню політику І. Мазепа, його стосунки з старшиною, простим народом, меценатську діяльність в культурі та освіті.

Назвіть основні причини переговорів гетьмана із Карлом XII, шведським королем, чого він хотів цим досягти і чи вдалося йому це зробити.

Схарактеризуйте Полтавську битву, причини невдач у боротьбі з Росією, жорстокість репресій Петра I щодо українців, які підтримали І. Мазепу (знищення Батурина, перенесення столиці Гетьманщини до Глухова, знищення Чортомлицької Січі, ліквідації гетьманського управління та інше).

Охарактеризуйте основні положення “Конституції прав і вольностей Війська Запорізького” Пилипа Орлика у м. Бендери у 1710 р., гетьмана у вигнанні. Зверніть увагу на розширення демократичних засад у суспільстві, на обмеження влади гетьмана і створення парламенту, на соціальні питання зазначені у Конституції.

Розкажіть про гетьманування Данила Апостола. Проаналізуйте ситуацію, яка склалася на українських землях після його смерті, про посилення імперського тиску на українців, про повторну відміну гетьманщини і запровадження “Правління гетьманського уряду”. Зазначте,

що при цьому посилюється втручання росіян у всі сфери суспільного життя, русифікація, терор стосовно українців.

Вкажіть, що у 1750 р. російська цариця Єлизавета відновлює гетьманство на Лівобережній Україні. Гетьманом стає Кирило Розумовський. Розкажіть про нього, про його політику, про зміни, які відбулися на українських землях.

Дпайте аналіз подіям, коли до влади в Росії прийшла Катерина II, ставлення до Гетьманщини змінилося, плани К.Розумовського зробити гетьманство спадковим зазнали невдачі. Російська цариця розпочала новий наступ на українську автономію і Запорозьку Січ. Проаналізуйте російську політику стосовно України Катерини II, зазначте, що у 1764 р. гетьманство в Україні було ліквідовано назавжди і замість нього запроваджена Малоросійська колегія, розпочався процес централізації та русифікації, який закінчився ліквідацією козацтва у 1775 р. і Запорозької Січі, полково-сотенного, адміністративно-територіального устрою, запровадження кріпацтва. Вкажіть, що в останній чверті XVIII ст. Російською імперією на довгі роки була ліквідована українська державність. Назвіть причини цього.

Також з'ясуйте, яка ситуація склалася на українських землях Правобережжя у першій половині XVIII століття, які країни володіли цим регіоном. Проаналізуйте політику Польщі і чому вона викликала значне соціальне напруження, яке згодом призвело до широкої хвилі повстань під назвою Гайдамацький рух. Зазначте, що це була форма національно-визвольної боротьби українців проти польського гніту. Назвіть основні причини народних виступів, лідерів. Значне місце відведіть Олексі Довбушу – ватажку легендарних карпатських народних месників – опришків.

Зверніть увагу, що піком гайдамацького руху стало селянсько-козацьке повстання 1768 р. під назвою “Коліївщина”. Проаналізуйте перебіг подій, пов’язаних з цим виступом і назвіть основні причини, історичне значення гайдамацького руху.

Аналізуючи події к. XVIII ст., зверніть увагу на те, що в результаті трьох поділів Польщі, Російська імперія заволоділа майже всією українською територією, крім Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття. Розкажіть про політику царизму по щодо українського народу в кінці XVIII – в першій половині XIX ст. Скажіть, що з ліквідацією полково-сотенного ладу, російський уряд нав’язав українцям спочатку намісництва, згодом губернії, останні ділилися на повіти і стани. Визначте кількість губерній в Україні, назвіть їх та охарактеризуйте політику, що здійснював царський уряд щодо українців.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть, кого було обрано після смерті Богдана Хмельницького гетьманом України:

- а)Юрія Хмельницького;
- б)Івана Виговського;
- в)Павла Тетерю;
- г)Івана Брюховецького;
- д)Петра Дорошенка.

2. Назвіть державу, за військово-політичний союз з якою звинувачували гетьмана Петра Дорошенка:

- а)Польща;
- б)Туреччина;
- в)Росія;
- г)Швеція;
- д)Франція.

3 .Вкажіть термін гетьмування Івана Мазепи:

- а)23 роки;
- б)21 рік;
- в)18 років;
- г)11 років;
- д)10 років.

4. Вкажіть основні соціальні стани українського суспільства другої половини XVII ст.:

- а)магнати;
- б)козаки;
- в)міщани;
- г)селяни;
- д)духовенство;
- е)дворянство.

5. Вкажіть основні сфери розвитку сільського господарства Лівобережжя:

- а)зернове хліборобство;
- б)городина;
- в)технічні культури;
- г)тваринництво;
- д)садівництво;
- е)виноградарство.

6. Визначте три основні завдання І Малоросійської колегії:

- а)подолання соціально-економічної кризи в Гетьманщині;
- б)поступове обмеження політичної автономії України;
- в)контроль за діяльністю гетьмана і старшини;
- г)встановлення і стягнення податків до царської казни;
- д)надання фінансової допомоги знедоленим людям;
- е)відкриття закладів освіти і культури.

7. Встановіть відповідність між гетьманами, датами і домовленостями:

а)Іван Брюховецький;	1)серпень 1657 р.;	А)Переяславські статті;
б)Юрій Хмельницький;	2)жовтень 1659 р.;	Б)старшинська рада в
в)Іван Виговський;	3)жовтень 1665 р.;	Чигирині;

8. Визначте історичну особу.

Одні називали його «Сонце Руїни», інші – зрадником України. Був онуком гетьмана Війська Запорозького, соратником Богдана Хмельницького, прилуцьким полковником. Ставши гетьманом Правобережжя, на деякий час об'єднав Україну. Союз із Туреччиною виявився невдалим.

9. Визначте історичну особу.

Полковник, народний герой, керівник визвольної боротьби на Правобережній Україні. Заарештований і у 1705 році засланий до Сибіру. У 1709 р. брав участь у Полтавській битві. Вів переговори з Іваном Мазепою про воз'єднання Правобережної України з Лівобережною.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1)Внутрішні чвари, збройні зіткнення, братовбивче кровопролиття в межах однієї країни.
- 2)Затвердження верховним органом державної влади міжнародного договору, після чого він набирає чинності у цій державі.
- 3)Стиль української архітектури XVII – XVIII ст., за яким храмові споруди, крім розкішних оздоб, декоративності, грандіозності були однакові з усіх боків.

Практичне завдання

1. Складіть схему управління Лівобережної Гетьманщини Московською державою

Держава	Форма правління	Спосіб формування державних органів	Наявність основних прав і свобод населення

2. Заповніть таблицю “Внутрішня політика гетьманів II половини XVII – початку XVIII століття”

Прізвище та ім'я гетьмана	Роки гетьманування	Зміст діяльності	Значення

Тема 7. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперії у першій половині XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі іноземних держав. Криза кріпосництва і розвиток капіталістичних відносин.

Початок промислового перевороту. Місце України в зовнішній торгівлі Російської імперії.

Загострення соціально-економічних протиріч в Україні. Селянські повстання. У.Кармелюк.

Початковий етап національного відродження. Становлення української інтелігенції. Діяльність декабристів в Україні. Вплив польського повстання 1830-1831 років на національне життя в Україні. Кирило-Мефодієвське братство. Участь України в зовнішньополітичних акціях Російської імперії (російсько-турецька війна 1806-1812, приєднання Бессарабії до Росії, війна з наполеонівською Францією 1812 року).

Характер політики австрійського уряду щодо українців. Продовження реформ Марії-Терези Йосифом II, їх роль у розвитку національно-культурного життя Галичини та Буковини. Суспільно-політичний рух. "Руська трійця". Буржуазна революція 1848 року. Скасування кріпосного права. Головна Руська Рада.

Ключові терміни та поняття:

- модернізація
- промисловий переворот
- капіталізація економіки
- намісництва
- губернії
- військові поселення

- масонські ложі
- Кирило-Мефодіївська братство
- «Руська трійця»
- сейм
- декабристський рух

Література:

1-0, с.209...245

3-0, с.115...117

4-0, с.165...205

9-0, с.342...368

1-д, с.331...368

2-Д, с.435...505

Методичні вказівки

Розкрийте адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперії у першій половині XIX ст. Проаналізуйте стан сільського господарства, зазначте, що ця галузь економіки була на той час чи не головним сектором економіки, а стан аграрних відносин значною мірою визначав динаміку всього суспільства. Зазначте, що на початку XIX ст. панувала кріпосницька мануфактура, частково це були державні підприємства, де більшість становили поміщицькі - з відсталими механізмами і технологією. Назвіть галузі, які розвивалися у 1820-х роках. Розкажіть, які позитивні зміни відбулися у промисловості у 1830-х роках. Назвіть українських підприємців, які піднімали українську промисловість. Зверніть увагу на дві суперечливі тенденції цього часу: криза, занепад, домінування феодальних відносин з одного боку, і становлення нових капіталістичних відносин – з іншого.

Зверніть увагу на те, що колонізаторська політика російського царизму викликала в українському суспільстві наростаючу реакцію, яка проявилася в поширенні у масах національної свідомості, в активізації українського національного руху в усіх його формах. Згадайте знаменитий твір І.Котляревського “Енеїда”, написаний живою народною мовою у 1798 р.

Зробіть аналіз декабристського руху в Україні, прослідкуйте діяльність Південного товариства (1821 р.), назвіть його керівників, райони діяльності. Розкажіть про програму, яка отримала назву “Руська правда”, вкажіть її автора і основні положення. Зазначте, що у розв’язанні національного питання цей документ був консервативним. Прослідкуйте діяльність декабристів, їх боротьбу з царизмом. Чим вона закінчилася?

Схвараактеризуйте іншу таємну організацію “Товариство об’єднаних слов’ян” 1823 р. Назвіть його керівників, основні програмні положення і завдання. Чим вони відрізнялися від положень “Руської правди”?

Вкажіть причини створення у Києві у 1846 р. української політичної організації Кирило-Мефодіївського товариства. Дайте оцінку діяльності братчиків, назвіть керівне ядро товариства, значну увагу зверніть на М. Костомарова, Т Шевченка, П.Куліша. Охарактеризуйте програмні положення “Книги буття українського народу” і “Статуті”. Зазначте, що Кирило-Мефодіївське товариство сприяло переходу від культурницького до політичного етапу боротьби за визволення України.

Розкрийте суть політики австрійського уряду щодо українців. Зробіть детальний аналіз адміністративного устрою цих земель. Розкажіть про Галичину, яка називалася королівством Галіція і Лодомерія з центром у Львові, згодом про Північну Буковину і Закарпаття. Охарактеризуйте систему управління, що склалася тут в цей період. Проаналізуйте етнічний склад населення цього краю, зверніть увагу на його соціально-демографічну структуру. Розкажіть про реформи 70-80-х рр. XVIII ст. Марії Терези та Йосифа II, про їх вплив на економіку Західної України. Назвіть зміни, які принесла українцям революція 1848 р.

Зверніть увагу на селянські повстання в багатьох районах Східної Галичини і Північної Буковини у першій половині XIX ст.

Згадайте, що у 30-х роках XIX ст. центром національного руху стає Львів. З’ясуйте роль і місце громадсько-культурницького об’єднання «Руська трійця». Назвіть його засновників, їх альманахи і в першу чергу «Русалка Дністрова». Проаналізуйте основні завдання “Руської трійці”.

Виясніть, як вплинула на суспільні рухи в Галичині революційна хвиля 1848 р., які зміни відбулися в роботі українських патріотичних сил, яку роль зіграла в подальшому розвитку подій створена в травні 1848 р. у Львові Головна Руська рада. Проаналізуйте діяльність першої української “Просвіти”, народовців, москвофілів.

Відзначте, що з кінця 80-х початку 90-х рр. XIX ст. національний рух Західної України вступив у політичну стадію свого розвитку, розпочався процес формування політичних партій. Назвіть першу політичну партію. її засновників, головну мету.

Запитання для самоперевірки

1. Зазначте автора програми «Руська правда»:

- а) П. Пестель;
- б) М. Муравйов;
- в) брати Борисови;
- г) І. Орлай;
- д) В. Лукашевич.

2. Вкажіть рік видання «Русалка Дністровая»:

- а) 1834 р.;
- б) 1837 р.;
- в) 1846 р.;
- г) 1848 р.;
- д) 1849 р.

3. Зазначте, хто очолював селянські постання в Північній Буковині у 1848 р.:

- а) У. Кармелюк;
- б) М. Штолюк;
- в) Л. Кобилиця;
- г) О. Довбуш;
- д) М. Залізник.

4. Вкажіть ознаки кризи сільського господарства в Україні у першій половині XIX ст.:

- а) перевиробництво продуктів сільського господарства і здешевлення їх на ринку;
- б) консервація застарілих технологій господарювання та знарядь праці;
- в) зниження продуктивності праці;
- г) переведення кріпосних селян з відробіткової ренти на грошову;
- д) низька товарність господарства;
- е) зменшення плати кріпакам за їхню працю;
- є) активізація міграції селян у Південну Україну;
- ж) посилення кріпосного гніту.

5. Виділіть положення, які відповідають завданням Кирило-Мефодіївського товариства:

- а) організація збройного повстання в Україні;
- б) формування дієвого антиурядового підпілля;
- в) поширення ідей товариства через виховання молоді, літературну творчість і примноження його членів;
- г) усунення релігійної ворожнечі між слов'янськими народами;
- д) викорінення рабства і будь-якого приниження бідних верств населення;
- е) налагодження зв'язків із польським революційним рухом;
- є) боротьба за незалежність України;
- ж) поширення освіти серед населення.

6. Виділіть основні ідеї і напрями діяльності «Руської трійці»:

- а)популяризація української мови;
- б)підняття авторитету української культури;
- в)організація збройного повстання проти влади Австрії;
- г)поектизація та героїзація українського минулого;
- д)поширення ідей вишесті української культури порівняно з іншими;
- е)поширення ідей єдності українського народу Західної України та Наддніпрянщини;
- є)боротьба за створення української держави;
- ж)агітація за приєднання Західної України до Російської імперії.

7. Встановіть відповідність між поетами та їх творами:

а)П. Куліш;	1)«Тарас Бульба»;
б)Т. Шевченко;	2)«Чорна рада»;
в)Г.Квітка-Основ'яненко;	3)«Гайдамаки»;
г)М.Гоголь;	4)«Конотопська відьма».

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в с. Головчинці Літинського повіту Подільської губернії у селянській сім'ї. У 1812 р. за бунтарські дії був відданий поміщиком Пигловським у солдати. У 1813 р. втік з уланського полку, який розташовувався в Кам'янці – Подільському, і повернувся в рідні місця. У 1814-1830 рр. очолював повстанський рух проти російської адміністрації і дворянства, який розгорнувся на Роділлі та Київщині, в якому взяло участь приблизно 20 тисяч чоловік. Був неодноразово заарештований і тікав з місця ув'язнення.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у Борисполі на Київщині. Походив з козацько-старшинського роду. З 1798 р. виховувався у Пажеському корпусі, після закінчення якого, у 1803-1804 рр., служив перекладачем у Колегії закордонних справ, з 1805 р. – у Міністерстві внутрішніх справ. У 1807 р. вийшов у відставку і оселився в Борисполі. Заснував школу в Переяславі. З 1811 р. – предводитель дворянства Переяславського повіту. У 1818 р. став членом масонської ложі «Любов до істини» в Полтаві. Його вважають одним із організаторів Малоросійського таємного товариства. У лютому 1826 р. був заарештований і ув'язнений у Петропавлівській фортеці.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1)Процес збільшення кількості міст і відносної частки міського населення.
- 2)Система відбування панщини, яка передбачала отримання кріпаком завдання на день.
- 3)Державний нагляд за друкованими виданнями з метою недопущення публікації небажаної з погляду уряду інформації.

Практичне завдання

1. Зробіть аналіз двох напрямів програмних положень Кирило-Мефодіївського братства

Перший напрям	Другий напрям
---------------	---------------

Представники, члени товариства	Програмні положення	Представники, члени товариства	Програмні положення

2. Підготуйте таблицю: «Культура України в першій половині XIX ст.»

Освіта і наука	Представники	Твори чи досягнення
Література		
Музика і театр		

Тема 8. Українські землі в другій половині XIX ст.

Загострення соціально-класових протиріч. Селянські повстання. Скасування кріпосного права в Російській імперії. Буржуазні реформи 60-70 років та їх здійснення в Україні. Шляхи розвитку буржуазних відносин у сільському господарстві. Розвиток підприємництва. Зародження українського кооперативного руху. Особливості економічного розвитку Галичини, Північної Буковини, Закарпаття. Соціальна структура українського населення.

Культурно-просвітницький етап національного руху. Українофіли. В.Антонович. Громадівський рух і посилення репресій з боку царизму. Участь українців у польському повстанні 1863-1864 рр. в Україні. Валуєвський циркуляр. Емський указ. Криза громадівського руху. Діяльність російських народницьких груп в Україні. М.Драгоманов і зародження українського соціалізму. Революційно-демократичний рух. Початок пролетарського руху. Політико-адміністративний статус західноукраїнських земель. Народовська та москвофільська течії національно-визвольного руху. І.Франко, М.Грушевський. зародження національно-політичного руху в Україні.

Ключові терміни та поняття:

- Громадівський рух
- «ходіння в народ»
- просвіти
- народовці

- москвофіли
- хлопомани
- Емський указ
- Валуєвський циркуляр

Література:

1-0, с.251...281

3-0, с.117...128

4-0, с.205...209

9-0, с.402...443

Методичні вказівки

Опрацьовуючи дану тему, зверніть увагу на те, що економічна криза, яка була в першій половині XIX ст. примусила царизм провести аграрну реформу 1861 р. Вкажіть, які зміни відбулися в українському селі після реформи. Підкресліть, що незважаючи на її половинчатість, 1861р. став

переломним в житті тепер уже особисто вільних селян, які отримали широкі можливості для активної господарської діяльності, формування капіталістичного товарного виробництва. Зазначте, що Україна стала головним виробником сільськогосподарської продукції і відіграла значну роль на світовому ринку.

Слід сказати, що інші реформи 60-х років XIX ст. відкрили простір для розвитку капіталістичних відносин не тільки у сільському господарстві, але й у промисловості. Охарактеризуйте розвиток цієї галузі економіки. Особливу увагу зверніть на промисловий переворот 60-80-х рр. XIX ст., визначіть в чому полягає його суть. Назвіть основні галузі виробництва, проаналізуйте процес зростання міст і зміну їх соціальної структури.

Друга половина XIX характерна не тільки позитивними змінами у соціально-економічному розвитку, але й відродженням українського національного руху. Підкресліть, що початок цим змінам поклали П. Куліш, М. Костомаров, Т. Шевченко. Прослідкуйте процес розповсюдження цих ідей у Наддніпрянській Україні і втілення їх в громадський рух у 1860-1870рр. Описуючи ці події, назвіть верстви населення, які сприяли його розвитку, активних громадянців, в тому числі прізвища діяча, який став автором сучасного Державного Гімну України. Визначіть основну мету і напрямки діяльності «Громад», їх зв'язок з українцями Галичини. Дайте оцінку основним поглядам громадянців узагальнених М. Драгомановим у кінці 70-на початку 80-х рр. XIX ст. і викладених у програмі українського руху.

Зверніть увагу на реакцію царизму щодо подій в Україні, що відобразилося у Валуєвському циркулярі (1863 р.) і Емському указі (1876 р.). Охарактеризуйте реакційну русифікаторську та антиукраїнську сутність цих документів.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть, коли було ліквідовано кріпосне право на українських землях Російської імперії:

- а) 1848 р.;
- б) 1855 р.;
- в) 1861 р.;
- г) 1864 р.;
- д) 1875 р.

2. Назвіть перший україномовний журнал у Російській державі:

- а) «Київська старовина»;
- б) «Русалка Дністровая»;
- в) «Хлібороб»;
- г) «Основа»;
- д) «Україна».

3. Вкажіть український регіон, який був індустріальним лідером Наддніпрянщини:

- а)Лівобережна Україна;
- б)Слобожанщина;
- в)Правобережна Україна;
- г)Південна Україна;
- д)Закарпаття.

4. Вкажіть особливості селянської реформи в українських губерніях Російської імперії:

- а)більшість селян отримала землю в приватну власність;
- б)найбільші земельні наділи отримали селяни Лівобережжя;
- в)землю було передано у власність селянським общинам;
- г)селяни отримали земельні наділи у тому розмірі, в якому користувались до реформи;
- д)сума викупу, що сплачували селяни за землю, визначалась ринковою ціною на землю;
- е)на Правобережжі отримані селянами земельні наділи були більшими, ніж на Лівобережжі;
- є)селяни України за рахунок «відрізків» втратили значну частину землі, якою користувались до реформи;
- ж)сума викупу, що сплачували селяни за землю, визначалась розміром повинностей.

5. Зазначте напрями діяльності громадівців у 60-х роках XIX ст.:

- а)організація недільних шкіл для дорослого населення;
- б)підготовка та видання українських підручників та посібників;
- в)видання україномовної преси;
- г)підготовка та видання фундаментальних наукових досліджень з історії та етнографії України;
- д)організація публічних бібліотек;
- е)створення мережі таємних антиурядових гуртків;
- є)поширення антиурядових листівок;
- ж)організація публічних лекцій.

6. Зазначте напрями діяльності народників у Наддніпрянщині:

- а)організація недільних шкіл;
- б) «ходіння в народ» - пряма пропаганда революційної ідеології серед селянства;
- в)публікація, ввіз із-за кордону і розповсюдження забороненої революційної літератури;
- г)розбудова широкої мережі культурно-просвітницьких товариств «Просвіт»;
- д)організація історичних та етнографічних студій;
- е)терористичні акти проти вищих імперських посадовців;
- є)організація страйків на підприємствах;
- ж)створення мережі таємних гуртків.

7. Встановіть відповідність між прізвищами письменників і назвами їх творів:

а)І.Франко;	1)«Лісова пісня»;
б)Леся Українка;	2) «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»;

- в)Панас Мирний; 3)«Микола Джеря»;
г)І.Нечуй-Левицький; 4)«Борислав сміється».

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1834 р. у с. Махнівці Київської губернії. Закінчив медичний (1855) та історико-філологічний (1860) факультети Київського університету. Належав до угруповання хлопоманів. Один із організаторів Київської громади. В 1863-1880 рр. працював у Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів у Києві.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у м. Гадяч на Полтавщині в родині збіднілого дворянина козацького походження. Середню освіту здобув у Полтавській гімназії. За незалежні погляди був виключений з останнього класу без права вступу в будь-який інший навчальний заклад. У 1859-1863 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету, де залишився працювати на посаді приват-доцента кафедри античної історії. У 1870 р. захистив дисертацію і отримав науковий ступінь магістра загальної історії. Активний учасник громадського руху. Брав участь у виданні газети «Київський телеграф». Із 1875 р. в еміграції організовував видання журналу «Громада».

1. Визначте поняття (одним словом):

- 1)Процес у суспільному житті, за якого окремі народи засвоюють культуру і мову панівної нації, поступово зливаючись з нею.
- 2)Ідейна течія або світогляд, в основу яких покладено переконання вищості своєї нації над іншими, її праві займати панівне становище.
- 3)Група людей із спільними ідеями і поглядами, які об'єднуються з метою впливу на владу, захисту інтересів певної соціальної групи або суспільства загалом.

Практичне завдання

Заповніть таблицю «Реформи 60-70 рр. XIX ст., їх наслідки»

	Дата проведення	Суть реформи	Наслідки
Земська			
Судова			
Військова			
Реформа управління в містах			
Освітня			
Реформа в галузі цензури			

**Тема 9. Україна на початку XX ст.
(1900-1914)**

Соціально-економічний розвиток України. Загострення класових протиріч. Причини та початок революції 1905-1907 рр. Етапи розвитку

революційних подій в Україні. Утворення нових українських ліберально-демократичних та соціалістичних партій в Надніпрянській Україні. Активізація національного руху під час революції. Наслідки революції. Політична реакція.

Столипінська реформа в Україні.

Загострення соціально-економічних та міжнаціональних відносин на західноукраїнських землях. Місцеві українські партії та їх програмні цілі.

Ключові терміни та поняття:

- монополії
- українська буржуазія
- імперія
- політична партія

- конституційна монархія
- самодержавство
- Столипінська реформа
- відруб

Література:

1-0, с.281...308

3-0, с.128...136

7-0, с.253...276

9-0, с.443...472

12-0, с.3...83

Методичні вказівки

Слід знати, що початок ХХ ст. в історії України характеризується загальним революційним піднесенням, що було викликане гострими класовими протиріччями, національним гнобленням, політичним безправ'ям населення. Ситуацію загострила загальноекономічна світова криза 1900-1903 рр., а в Російській імперії – її поразка у війні 1904-1905 рр. з Японією. Наведіть приклади революційних виступів.

Варто звернути увагу на причини, періодизацію, здобутки революційних подій 1905-1907 рр. в Україні. Уясніть, що головним позитивним її наслідком для України стала відміна заборони української мови та виникнення багато численних українських політичних партій і культурно-освітніх організацій. Про це свідчать такі організації, як “Братство Тарасівців” і “Всеукраїнська загальна організація”. Згодом була створена в Надніпрянській Україні перша українська політична партія – Революційна українська партія (РУП). Проаналізуйте її діяльність та програмний документ “Самостійна Україна”. Підкресліть, що РУП стала уособленням процесу політизації національного руху і згодом на її базі сформувалися інші партії. Назвіть їх.

Зверніть увагу на період реакції, що тривав з 1907-1910 рр., головним прихильником якої був міністр внутрішніх справ, а згодом – голова уряду Росії П. Столипін. Саме з його ініціативи була проведена аграрна реформа (1906-1911 рр.), яка передбачала знищення общинного землекористування і перетворення селян на індивідуальних власників землі – фермерів, а також ліквідацію аграрної перенаселеності європейської частини Росії шляхом

переселення селян у східні райони. Вкажіть наслідки проведення реформи в Україні.

Запитання для самоперевірки

1. Визначте дату заснування Українського наукового товариства:

- а) 1901 р.;
- б) 1905 р.;
- в) 1907 р.;
- г) 1909 р.;
- д) 1911 р.

2. Оберіть місто, в якому було відкрито перший стаціонарний професійний театр на Україні:

- а) Харків;
- б) Київ;
- в) Одеса;
- г) Житомир;
- д) Полтава.

3. Вкажіть місто, в якому було відкрито першу організацію «Просвіта» у Наддніпрянщині:

- а) Катеринослав;
- б) Київ;
- в) Одеса;
- г) Чернігів;
- д) Вінниця.

4. Вкажіть характерні ознаки суспільно-політичного життя західно-українських земель на початку ХХ ст.:

- а) домінування москвофільської течії;
- б) боротьба за створення українського університету;
- в) вимоги австрійського уряду щодо приєднання Західної України до Російської імперії;
- г) вимога проголошення української автономії Східної Галичини;
- д) ополячення уніатського духовенства;
- е) активна участь у боротьбі за загальне виборче право.

5. Вкажіть основні положення Столипінської аграрної реформи:

- а) скасування всіх виплат селян за землю;
- б) руйнування общини;
- в) заборона виходу селян з общини;
- г) прискорення розвитку індивідуальних селянських господарств;
- д) створення військових поселень;
- е) збереження общинної власності на луки, ліси та ін.

6. Вкажіть досягнення українських вчених:

- а) закладення основ теорії відносності;
- б) відкриття реакції металоорганічного синтезу;

- в) розроблення теорії умовних рефлексів;
- г) закладення теорії вищого пілотажу;
- д) винайдення препарату від холери;
- е) винайдення телефону.

7. Встановіть відповідність між прізвищами політичних діячів, партіями, які вони представляли, та їх ідеологічними позиціями:

а) М. Порш;	1) УНП;	А) поєднання марксистської ідеології з вимогами автономії України;
б) М. Міхновський;	2) УДП;	Б) проголошення гасла самостійної України;
в) Є. Чикаленко;	3) УСДРП;	В) пропагування ідеї реформування Російської імперії у федерацію і створення українського сейму.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Український культурно-освітній діяч, композитор і письменник. Народився в м. Миколаєві. Навчався в Одеській гімназії. У 1875 р. закінчив Новоросійський (тепер Одеський) університет. У 1875-1893 рр. служив у морському відомстві в Миколаєві. Був знайомий із М. Кропивницьким, М. Лисенком. Відкрив на власні кошти народну школу з викладанням українською мовою (відразу заборонена владою). Один із засновників і голова «Просвіти» в Миколаєві. Його головний музичний твір, оперу «Катерина» за сюжетом однойменної поеми Т. Шевченка, вперше поставлено М. Кропивницьким у Москві. Автор популярної книги «Історія України - Руси» (1908).

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у 1865 р. в с. Прилбичі в боярській родині, при хрещенні отримав імена Роман та Олександр. Відомий церковний і громадський діяч Західної України. Навчався на юридичних факультетах Краківського і Вроцлавського університетів. У 1888 р. здійснив подорож до Росії, під час якої познайомився з відомим філософом В. Соловйовим та істориком В. Антоновичем. У цьому ж році став ченцем Добромільського монастиря василіан й отримав після постригу ім'я Андрій, здобув звання доктора теології, а в 1892 р. його було висвячено на священика у Перемишлі. У 1900 р. обраний митрополитом уніатської галицької церкви, пізніше став делегатом галицького сейму. Брав активну участь в українському національному русі, вимагав відкриття у Львові окремого українського університету. В 1914 р. став одним з ініціаторів українсько-польського компромісу.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Ділянка громадських земель, яку виділяли селянинові в особисту власність, коли він виходив із громади. Набув поширення в період столипінської аграрної реформи.
- 2) Політична концепція, проголошена Д. Донцовим на II Студентському з'їзді у Львові, головною тезою якої є ідея політичного відокремлення українських земель від Російської імперії.

3) Назва української націоналістичної течії, засновником якої на початку ХХ ст. став М.Міхновський. Головною метою своєї діяльності учасники цього руху визнавали проголошення української незалежної держави.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю «Економічний розвиток українських земель на поч. ХХ ст.»

У складі Російської імперії	У складі Австро-Угорської імперії

2. Заповніть таблицю «Масові соціальні рухи в революції 1904-1907 років»

Робітничий рух	Селянський рух	Виступи в армії та на флоті	Виступи на західноукраїнських землях

Тема 10. Україна в роки Першої світової війни (1914-1918)

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Троїстого союзу. Ставлення населення і політиків до війни.. Формування легіону Українських січових стрільців. Воєнні дії на території України у роки війни.

Політичні партії в підросійській Україні.

Ключові терміни та поняття:

- Антанта
- Четверний союз
- анексія
- українські січові стрільці
- Союз визволення України
- Головна Руська Рада

Література:

1-0, с.308...313

4-0, с.213...226

5-0, с.5...68

7-0, с.277...286

9-0, с.473...482

10-0, с.4...32

12-0, с.87...148

11-Д, с.78...148

Методичні вказівки

Вивчаючи дану тему, повторіть матеріал з курсу «Всесвітньої історії» щодо загальної ситуації, яка склалася на міжнародній арені, зокрема в Європі, на початку ХХ ст. і привела людство до світової трагедії влітку 1914 р. – Першої світової війни.

Слід проаналізувати причини війни, основний привід, який став поштовхом для активізації імперіалістичних кіл Європи і привів до військового протистояння країн двох блоків (Антанти і Троїстого Союзу), які втягли український народ в світову криваву війну.

Назвіть дату початку Першої світової війни, хто її розпочав, які країни згодом вступили у воєнні дії й до чого це призвело.

Згадайте плани воюючих сторін, і в першу чергу Австро-Угорщини, Німеччини та Росії стосовно України і дайте їм належну оцінку. Підкресліть, що кожна з них мала свої завдання і плани, й при цьому шукала обставини, які б дозволили їм швидко здійснити свої загарбницькі плани і, випередивши супротивника, заволодіти багатими українськими землями, їх сировиною.

Особливу увагу зверніть на ставлення самих українців, політичних партій і організацій до війни. Прослідкуйте їх позицію в Наддніпрянській Україні й Східній Галичині. Визначіть відмінності, вкажіть, що в процесі розвитку подій на фронтах їх ставлення до війни змінюється.

Зазначте, що війна стала великою трагедією для України. У чому проявився трагізм війни. Згадуючи це, проаналізуйте хід воєнних подій на українській землі від початку війни і до підписання Брестського миру.

Глибше ознайомтесь із створенням в Галичині легіону Січових стрільців. Українські січові стрільці посідають значне місце в історії нашого народу. Вони були активними учасниками Першої світової війни на боці Австро-Угорщини, а згодом, за часів Української Народної республіки, одні з перших стали на її захист. Розпочніть з фізкультурно-пожежних молодіжних організацій “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”. Проаналізуйте діяльність УСС у довоєнний період, і в роки Першої світової війни. Назвіть ініціаторів створення цієї організації, її керівників. Зверніть увагу на те, що ці юнаки і дівчата ще майже 100 років тому розпочали боротьбу за відродження незалежної суверенної України.

Запитання для самоперевірки

1. Оберіть дату Брусиловського прориву:

- а) навесні 1915 р.;
- б) восени 1915 р.;
- в) навесні 1916 р.;
- г) влітку 1917 р.;
- д) восени 1917 р.

2. Вкажіть дату, коли формування УСС вперше взяли участь у бойових діях:

- а) 19 липня 1914 року;
- б) 25 вересня 1914 року;
- в) 19 квітня 1915 року;
- г) 25 жовтня 1915 року;
- д) 1 липня 1916 року.

3. Оберіть прізвища керівників СВУ:

- а) А.Жук і Г. Коссака;
- б) Д.Донцов та І.Крип'якевич;
- в) В.Дорошенко і С.Петлюра;
- г) М.Грушевський і В.Винниченко;
- д) А.Жук і М.Меленевський.

4. Вкажіть основні програмні положення СВУ:

- а) єдність українського народу Австро-Угорщини та Російської імперії;
- б) негайне припинення війни;
- в) прагнення поразки Австро-Угорщини у війні;
- г) боротьба за самостійність України;
- д) прагнення поразки Росії у війні;
- е) проросійська орієнтація;
- є) встановлення в Україні конституційної монархії;
- ж) надання об'єднаній Україні автономії у складі Росії.

5. Зазначте основні програмні положення ГУР:

- а) надання Росією Наддніпрянській Україні права широкої автономії;
- б) прагнення поразки Росії у війні;
- в) проавстрійська орієнтація;
- г) лише Росія зможе гарантувати права українського народу;
- д) формування українських бойових підрозділів у складі австрійської армії;
- е) проголошення лозунгу «Україна для українців»;
- є) боротьба за самостійність України;
- ж) орієнтація на Антанту.

6. Вкажіть наслідки Першої світової війни для України:

- а) радикалізація українського національного руху;
- б) руйнація народного господарства;
- в) здобуття Наддніпрянською Україною прав автономії;
- г) завершення формування прошарку пролетаріату;
- д) розкол українського національного руху;
- е) об'єднання українських земель;
- є) перемога про австрійських настроїв у національно свідомих колах;
- ж) посилення залежності від іноземного капіталу.

7. Встановіть відповідність між прізвищами історичних діячів та назвами організацій, до яких вони належали:

а) О.Бобринський;	1) ГУР;
б) К.Левицький;	2) Галицько-Буковинське генерал-
в) А.Шептицький;	губернаторство;
г) В.Штейнгель;	3) Комітет Південно-Західного фронту;
	4) УГКЦ.

8. Визначте історичну особу:

Народився у 1883 р. в сім'ї колишньої козацької старшини у Мелітополі. Навчався в Царськосільському училищі, після його закінчення – на юридичному факультеті Петербурзького університету, з якого його було виключено за участь у демонстрації 1905 р. Цього ж року вступив до РУП,

згодом – до УСДРП. У 1908 р. через переслідування поліції виїздить за кордон. Під час Першої світової війни став першим головою СВУ. У 1915 р. вийшов зі складу СВУ.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Український історик, політичний і державний діяч, публіцист. Народився в м. Холм у сім'ї педагога-славіста у 1866 р. Із 1880 р. навчався у Тифліській гімназії, а в 1886 – 1890 рр. – на історико-філологічному факультеті Київського університету. У 1894 р. переїхав до Львова. У 1898 – 1913 рр. очолював Наукове товариство ім. Т.Шевченка у Львові. Заснував львівську школу істориків, до якої належали І. Крип'якевич, О.Терлецький, С. Томашівський. Політичну діяльність розпочав у Галичині, де у 1899 р. став одним із засновників Української національно-демократичної партії. У 1907 р. організував і очолив Українське наукове товариство у Києві. У 1908 р. став одним із ініціаторів створення і головою Товариства українських поступовців. На початку Першої світової війни перебував у Галичині. У листопаді 1914 р. повернувся до Києва, де був заарештований російськими властями. Його звинуватили в австрофільстві і засудили до заслання у Сибір.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1)Українські суспільно-політичні сили Наддніпрянської України, що виступали за продовження війни до переможного кінця й закликали українців підтримати Росію, яка надасть їм автономні права.
- 2)Вдала військова операція російських військ у західній Україні навесні 1916 р., яка дала можливість стабілізувати фронт до літа 1917 р. Командувачем операції був генерал О. Брусилов.
- 3)Прагнення урядових кіл Австро-Угорської імперії захопити лідируючі позиції серед слов'янських народів. Основним засобом цього було здійснення впливу на українські землі, особливо на території поширення греко-католицької церкви.

Практичне завдання

1. Підготуйте таблицю «Зростання національного-визвольного руху на Україні на початку ХХ ст. та під час Першої світової війни»

Українські землі в складі Росії			Українські землі в складі Австро-Угорщини		
Політичні партії	Культурно-освітні організації	Визначні лідери	Політичні партії	Культурно-освітні організації	Визначні лідери

2. Складіть хронологічну таблицю подій Першої світової війни.

Дата	Подія

Тема 11. Українська державність в 1917-1921 рр.

Утворення Центральної Ради

Початок Української революції. Український національний Конгрес. I і II Універсали Центральної Ради. Зміни у політичних настроях, економічному та соціальному становищі населення. Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом Росії III Універсал. Проголошення УНР. Всеукраїнський з'їзд Рад. Боротьба більшовиків із УЦР. IV Універсал.

Мирний договір у Брест-Литовську. Гетьманський переворот. П. Скоропадський. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави.

Утворення Директорії. Відновлення УНР. Отаманщина.

Проголошення ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР.

Ключові терміни та поняття:

- революція
- Генеральний секретаріат
- Універсали Центральної Ради
- анархізм
- більшовизм
- білогвардійці
- громадянська війна
- інтервенція
- націоналізація
- Брестський мир

- Гетьманат
- двовладдя
- державний переворот
- Директорія
- ЗУНР
- Акт злуки
- Отаманщина
- «воєнний комунізм»
- Червоний терор

Література:

- 1-0, с.316...374
- 3-0, с.143...158
- 5-0, с.69...136
- 7-0, с.286...343

- 9-0, с.491...520
- 10-0, с.40...88...207
- 12-0, с. 150...280
- 6-Д, с. 3...777

Методичні вказівки

Опрацьовуючи рекомендовану літературу, доцільно повторити матеріал з курсу «Всесвітньої історії» про революційні події 23 лютого 1917 р. в Росії, що призвели до повалення царизму і встановлення двовладдя – Тимчасового уряду і Ради робітничих і солдатських депутатів.

Проаналізуйте, як розвивалися події в Києві, загалом в Україні, як населення та політичні сили сприйняли зміни в Петрограді. Проаналізуйте процес утворення Центральної Рада (ЦР). Визначте дату її проголошення і політичну партію, яка стала ініціатором створення ЦР. Перерахуйте інші партії і громадські організації, що підтримували ЦР протягом всього періоду її діяльності. Дайте оцінку діяльності її лідера М. Грушевського.

Дайте характеристику діяльності ЦР у березні 1917 р. Вкажіть на основні проблеми і завдання, які постали перед українською демократією і які активно обговорювалися з 6 по 8 квітня 1917 р. на засіданні Українського Національного Конгресу.

Детального аналізу потребує процес українізації війська.

Розкажіть про взаємовідносини Центральної Ради і Тимчасового уряду Росії, зокрема, щодо питань, пов'язаних з наданням Україні права на національно-територіальну автономію в складі Росії. Чим закінчилися переговори В. Винниченка з лідерами російського уряду? Як прореагувала на це українська громадськість? Чому був прийнятий I універсал і в чому полягала важливість цього документу? Назвіть його основну ідею.

Охарактеризуйте процес створення виконавчого органу ЦР Генерального секретаріату, чергові переговори з делегацією Росії, прийняття II універсалу, «Статуту вищого правління України» і реакцію на нього Росії через тимчасову інструкцію від 4 серпня 1917р. Зазначте, що ЦР, зустрівшись з політичними труднощами, зуміла їх перебороти і була готовою до жовтневих подій 1917 р. в Петрограді, пов'язаних з більшовицьким переворотом і втратою влади Тимчасового уряду.

Дайте оцінку діяльності ЦР в осінні дні 1917 року, назвіть українські регіони, де на короткий час більшовики встановили радянську владу. Зверніть увагу на прийняття Третього Універсалу. Назвіть дату його проголошення і головну ідею. Дайте аналіз основних положень цього історичного документу.

Важливо звернути увагу на спроби більшовиків України і Росії підірвати вплив і авторитет ЦР в країні, роз'єднати політичні сили, які входили до її складу. Дайте оцінку ультиматум Рад Народних комісарів (РНК) до українського народу і визначіть як сприйняли цей документ українські сили.

Охарактеризуйте подальші події на Україні, зробіть аналіз основних рішень Харківського з'їзду Рад і вкажіть як вони вплинули на подальший перебіг подій в Україні.

Аналізуючи події на фронті, розкажіть про героїзм молодих українців 29 січня 1918 р. під Крутами, які не шкодуючи свого життя, стали на захист Української Народної Республіки від російських військ полковника Муравйова і продемонстрували справжній патріотизм та безмежну любов до рідної землі.

Зазначте, що в ці важкі для України дні, коли російські війська наступали на Київ, керівництво ЦР не тільки мобілізувало і організувало народ на боротьбу з ворогом, але вперше за весь період своєї діяльності, змінивши свої стратегічні плани, поставило питання про незалежність Української Народної республіки. Коли це відбулося і в якому документі про це було сказано? Проаналізуйте основні його положення і вкажіть на їх значення в історії українського народу в боротьбі за створення суверенної держави.

Паралельно зверніть увагу на зовнішньополітичну діяльність УНР в кінці грудня 1917 - на початку 1918 рр., зокрема на мирні переговори з державами Четверного союзу. Назвіть склад української делегації, її керівництво в кінці 1917 р., січні-лютому 1918 р. Назвіть основні умови Брест-Литовського договору.

Охарактеризуйте внутрішню політику української влади після її повернення до Києва, проаналізуйте основні закони прийняті Центральною Радою, про досягнення і прорахунки. Зверніть увагу, що в останній день свого існування 29 квітня 1918 року українські політики прийняли конституцію УНР і обрали М.Грушевського президентом України. Але більшого ЦР не змогла досягти. З допомогою німців до влади в м. Києві прийшов П.Скоропадський. Чому так трапилося? Опрацювавши рекомендовану літературу, підведіть підсумки діяльності ЦР, назвіть основні причини невдач боротьби українського народу за незалежність України.

Змалюйте історичний портрет П.Скоропадського, його походження, діяльність, зокрема і в період правління Центральної ради. Проаналізуйте внутрішню і зовнішню політику гетьмана. Підкресліть, що найбільших успіхів було досягнуто в духовній сфері – культурі, освіті, науці.

Проаналізуйте основні політичні кроки П. Скоропадського в листопаді 1918 р., які призвели до ускладнення стосунків між ним і опозицією, створенню Директорії і початку антигетьманського повстання, яке закінчилося поваленням режиму Скоропадського. Назвіть основні причини поразки Гетьманщини.

Оцініть політичних діячів Директорії. Зверніть увагу на створення першого уряду УНР на чолі з В.Чехівським. Перерахуйте основні напрямки державної політики Директорії. Дайте оцінку Трудовому конгресу, а також політичним розбіжностям лідерів Директорії. Зверніть увагу на зовнішньополітичну діяльність Директорії, особливо її стосунки з Росією, Польщею і Антантою. Охарактеризуйте діяльність уряду УНР після початку другої російсько-української війни. Згодом перейдіть до аналізу становища в Україні після захоплення російськими більшовиками Києва 5 лютого 1919 р., оцініть спробу Директорії налагодити стосунки з Антантою у боротьбі з більшовиками.

З курсу всесвітньої історії слід пам'ятати, що через півтора року після революції в Росії політична криза охопила Австро-Угорщину і призвела імперію до розпаду. Саме в руслі цих подій відбувалися революційні зміни восени 1918 р. і на західноукраїнських землях. Важливо з'ясувати хід подій у Львові в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1918 р. Підкресліть, що Українська Національна Рада, опираючись на молодь регіону, розповсюдила свій вплив на значну територію Західної України. Це дозволило їй проголосити власну державу та її керівні структури. Серед них і виконавчий орган – Державний секретаріат. Назвіть дату його створення, прізвище його керівника. Зазначте, що після затвердження конституційних основ молодій державі, вона отримала назву Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). Коли це відбулося? Хто став президентом ЗУНР? Опишіть символи країни.

Згадайте, що поляки Східної Галичини швидко оговталися від проголошення ЗУНР, зібрали військові сили і, скориставшись непорозуміннями в українському стані, розпочали війну, намагаючись відвоювати втрачені позиції. Покажіть хід воєнних операцій, зазначте, що 21 листопада 1918 р. поляки заволоділи Львовом, а армія ЗУНР продовжувала

відступати. Підкресліть, що важливе місце в цих справах зайняла реорганізація Української Галицької Армії. Водночас визначіть основні причини невдач українців. Дайте характеристику діям країн Антанти щодо польсько-українського конфлікту.

Зверніть увагу на те, що ЗУНР, не отримавши допомоги від Західної Європи, активно вживає заходів для налагодження контактів з Українською Народною республікою і об'єднання українських земель. Опишіть хід переговорів обох українських держав, вкажіть, що вони закінчилися важливою подією в історії українського народу – 22 січня 1919 р., підписанням на Софіївському майдані м. Києва «Акту злуки». Оцініть цей історичний документ. Зв'яжіть цей матеріал з сучасністю, з «живим ланцюгом», проведеним українськими національно-демократичними силами 22 січня 1990 р.

Підкресліть, що на межі зими і весни 1919 року без жодного союзника УНР втрачала свої позиції. Відмовившись від зайнятих посад, емігрують за кордон українські політики, в тому числі М.Грушевський і В.Винниченко. Зазначте, що наодинці з проблемами в країні залишився С.Петлюра, який очолив Директорію. Він не тільки став центральною постаттю національного політикуму, а й символом боротьби за збереження Української держави. Покажіть сильні та слабкі сторони цього політика і військового діяча.

Зробіть аналіз подій, які розвивалися в Україні восени 1919 р., коли УНР опинилася в складному становищі між трьох вогнів – більшовиків, денікінців та поляків. Четвертою загрозою став тиф.

Продовжуючи опрацьовувати літературу, розкажіть як керівництво УНР виходило з цієї складної ситуації. Особливу увагу зверніть на Перший «Зимовий похід» тилами ворога, назвіть його мету, визначіть маршрут, наведіть приклади героїзму.

Паралельно охарактеризуйте діяльність Директорії на міжнародній арені, а саме про українсько-польські переговори у квітні 1920 року, які закінчилися підписанням Варшавського договору. Перерахуйте його основні умови і дайте їм оцінку. Зазначте, що в союзі з поляками війська УНР повернулися до Києва, але стримати наступ російських більшовиків союзники не змогли. У Наддніпрянській Україні було встановлено радянську владу.

Важливо виділити основні причини поразки Українська революції та перемоги більшовиків.

Запитання для самоперевірки

1. Оберіть прізвища членів першого складу Генерального секретаріату:

- а) М.Грушевський, В.Винниченко, С.Петлюра;
- б) С.Петлюра, М.Міхновський, П.Христюк;
- в) В.Голубович, Б.Мартос, В.Затонський;
- г) М.Грушевський, П.Христю, Х.Барановський;

д)В.Винниченко, Б.Мартос, Х.Барановський.

2. Визначте дату проголошення II Універсалу Центральної Ради:

- а)10 червня 1917 року;
- б)15 червня 1917 року;
- в)3 липня 1917 року;
- г)12 серпня 1917 року;
- д)7 листопаду 1917 року.

3. Вкажіть, коли відбувся бій під Крутами:

- а)5 липня 1917 року;
- б)25 жовтня 1917 року;
- в)4 грудня 1917 року;
- г)16 січня 1918 року;
- д)26 січня 1918 року.

4. Визначте основні положення II Універсалу:

- а)проголошення УНР;
- б)делегування до Центральної Ради представників національних меншин;
- в)вимога підготовки законопроекту про автономію;
- г)встановлення 8-годинного робочого дня;
- д)проголошення курсу на соціалізацію землі;
- е)визнання Тимчасовим урядом Генерального секретаріату;
- є)відкладення проголошення автономії України до Установчих зборів;
- ж)проголошення незалежності УНР.

5. Вкажіть основні положення «Тимчасової інструкції Генеральному секретаріату»:

- а)влада Генерального секретаріату поширюється на 9 українських губерній;
- б)Генеральний секретаріат є вищим органом Тимчасового уряду на Україні;
- в)призначення комісара України і генерального контролера Тимчасовим урядом;
- г)Генеральний секретаріат є підзвітним лише Центральній Раді;
- д)Генеральний секретаріат уповноважений самостійно видавати накази і розпорядження;
- е)влада Генерального секретаріату поширюється на 5 українських губерній;
- є)кандидатури на посади секретарів затверджуються Центральною Радою;
- ж)Центральна Рада не має законодавчих прав.

6. Назвіть прізвища членів Директорії:

- а)С. Петлюра;
- б)Ф. Лизогуб;
- в)А. Макаренко;
- г)Ф. Швець;
- д)Г. Петровський;
- е)П. Андріївський;
- є)К. Левицький;
- ж)Н. Махно.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

- а)3- 4 березня 1917 року;
- 1)підписання Брест - Литовського

- б) 4 серпня 1917 року;
- в) 26 січня 1917 року;
- г) 27 січня 1918 року;

- мирного договору;
- 2) створення Центральної Ради;
- 3) «Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату»;
- 4) захоплення більшовиками Києва.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у 1880 р. в селянській сім'ї, закінчив гімназію, навчався в Київському університеті. Був членом РУП, потім – УСДРП, із 1907 р. – член її ЦК. Один із вождів української національної революції, лідер УСДРП, головний редактор «Робітничої газети». Керував роботою Українського національного конгресу, двох військових, селянського та робітничого з'їздів.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у 1863 році в сім'ї священника на Львівщині. Освіту здобув у львівській академічній гімназії. Навчався на правничому факультеті Львівського університету, здобув ступінь доктора права. У 1907 – 1918 рр. був послом до австрійського парламенту, заступником голови, з 1910 р. – депутатом галицького сейму. В 1917 – 1918 рр. – голова українського парламентського представництва. Був членом Головної Української Ради. Брав активну участь у створенні ЗУНР.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом (Конституцією).
- 2) Загальнонародний представницький законодавчий орган, основним завданням якого є визначення форми правління та державного ладу в країні.
- 3) Сукупність насильницьких заходів політичного і соціально-економічного характеру, що спрямовані на встановлення і закріплення влади більшовиків, комуністичної моделі державності та господарювання.

Практичне завдання

1. Складіть хронологічну таблицю боротьби українського народу за відновлення державності 1917- 1921 рр.

Дата	Подія	Зміст	Основні політичні діячі

**Тема 12. Українська РСР в умовах непу
(1921-1928 роках)**

Політика «воєнного комунізму».

Утворення СРСР. Статус України.

Голод 1921—1923 рр. Впровадження непу в Україні. Економічне, соціальне та повсякденне життя населення в роки непу.

Політика влади у царині культури. Українізація (коренізація).

Релігійне життя в Україні.

Ключові терміни та поняття:

- нова економічна політика
- план ГОЕЛРО
- трест
- синдикат
- концесія

- автономізація
- конфедерація
- федерація
- українізація (коренізація)
- ВАПЛІТЕ

Література:

1-0, с.375...384
3-0, с.168...180
4-0, с.252...260
5-0, с.198...253
7-0, с.370...381

9-0, с.521...538
10-0, с.213...248
12-0, с.284...301
6-Д, с.173...225
11-Д, с.149...155

Методичні вказівки

Опрацьовуючи рекомендовану літературу, зробіть аналіз міжнародного становища Української Соціалістичної Радянської республіки. Підкресліть, що більшовицький уряд в Україні на початку 1920-х рр. отримав можливість активізувати свою зовнішньо-політичну діяльність. Назвіть країни, з якими було встановлено дипломатичні відносини в цей час.

Дайте характеристику внутрішнього становища в країні. Оцініть становище в промисловості, на транспорті, про ситуацію і проблеми розвитку сільського господарства, про голод 1921-1922 рр. Вкажіть причини кризового стану української економіки. Підкресліть, що економічний занепад призвів до політичної нестабільності.

Зверніть увагу, що одним із кроків виходу з кризи було запровадження нової економічної політики (НЕП). Охарактеризуйте її. Визначте її суть, особливості в сільському господарстві, промисловості, фінансах, торгівлі, назвіть наслідки та коли вона була ліквідована.

Проаналізуйте процес утворення Радянського Союзу. Назвіть причини та етапи об'єднання. Зазначте, що 30 грудня 1922 р. І Всесоюзний з'їзд Рад затвердив декларацію про створення СРСР. Назвіть республіки, які ввійшли до його складу і підкресліть, що в цей період Україна остаточно втратила свій суверенітет з прийняттям у 1924 р. Конституції СРСР. Зверніть увагу на найголовніші положення цього документу. Дайте йому характеристику.

Важливо з'ясувати суть та наслідки процесу українізації (коренізації). Зазначте, що за короткий проміжок часу було досягнуто певних результатів. Перерахуйте їх

Вкажіть, що паралельно з здійсненням українізації в сфері державного будівництва значні позитивні зміни відбувалися в культурі, освіті, науці. Дані

теми слід повторити з курсу «Української та зарубіжної культури». Охарактеризуйте розвиток освіти. Зверніть увагу на ліквідацію неписьменності населення, відкриття шкіл, середньо-спеціальних і вищих навчальних закладів, запровадження в них української мови. Розкажіть про різке збільшення кількості української преси, україномовних театрів, кіно. Розкрийте талант Леся Курбаса і О. Довженка. Зробіть аналіз процесу відродження української літератури, утворення різних літературних угруповань. Назвіть літераторів, які сприяли їх появі і діяльності.

Оцінюючи процес українізації у 20-х роках ХХ століття, прослідкуйте за становленням і розвитком Української Автокефальної Православної Церкви.

Слід зазначити, що українізація спричинила сильний опір з боку російських і російськомовних партійних та державних чиновників, військових керівників, технічної інтелігенції, тому на початку 1930-х років українізацію, як і політику коренізації більшовики почали поступово згортати і остаточно її ліквідували у 1938 р.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть голову уряду Радянської України у 1919-1923 рр.:

- а) Х. Раковський;
- б) Д. Мануїльський;
- в) Е. Квірінг;
- г) В. Чубар.

2. Визначте місто, яке було столицею Радянської України до 1934 р.:

- а) Київ;
- б) Харків;
- в) Катеринослав;
- г) Одеса.

3. Вкажіть, на якому з'їзді було прийнято рішення про початок непу в 1921 р.:

- а) IX з'їзд РСДРП (б);
- б) X з'їзд РКП (б);
- в) XII з'їзд ВКП (б);
- г) XX з'їзд КПРС.

4. Оберіть держави, з якими в 1921-1922 рр. УСРР уклала міжнародні угоди:

- а) Литва;
- б) Німеччина;
- в) Туреччина;
- г) Фінляндія;
- д) Франція;
- е) Італія.

5. Назвіть прізвища керівників КП (б)У:

- а) О. Шумський;
- б) В. Чубар;
- в) Е. Квірінг;
- г) М. Хвильовий;
- д) С. Косіор;
- е) Л. Каганович.

6. Вкажіть причини запровадження непу:

- а) криза перевиробництва;
- б) голод в радянській державі;
- в) відмова більшовиків від ідеї побудови комуністичного суспільства;
- г) криза політики «воєнного комунізму»;
- д) поради західних економістів;
- е) невдоволення селян продрозкладкою, народні постання.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

а) 18 березня 1921 року;	1) початок І п'ятирічки;
б) 19 травня 1923 року;	2) затвердження ІІ з'їздом Рад СРСР першої Конституції СРСР;
в) 31 січня 1924 року;	3) декрет про запровадження єдиного податку для селян у грошовій формі;
г) 1 жовтня 1928 року;	4) укладення Ризького мирного договору між УСРР і РСФРР, з одного боку, то Польщею – з іншого.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Справжнє прізвище – Фітільов. Народився у 1893 р. в с. Тростянець на Сумщині в родині учителів. Із 1919 р. – член КП(б)У. В 1923 р. став одним із засновників Спілки пролетарських письменників «Гарт». А в 1925 р. – Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ). Основоположник течії пролетарського романтизму. Ініціатор літературної дискусії в 1925-1928 рр. Висунув гасло про розвиток української культури за кращими європейськими зразками «Геть від Москви!». Й. Сталін звинуватив його в антиросійських виступах. 13 травня 1933 р. покінчив життя самогубством.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1873 р у болгарському місті Градеці. Активний учасник болгарського революційного руху. В 1918 р. вступив до більшовицької партії. У 1919-1923 рр. очолював РНК УСРР. Виступав за збереження державної самостійності Радянської України. Очолював дипломатичне відомство УСРР. Критикував Й. Сталіна за намагання відновити імперські впливи і тиск Росії на інші радянські республіки. У 1923 р. був призначений послом СРСР до Великобританії. З 1925 р. – посол СРСР у Франції. У 1927 р. його було виключено з партії за участь в опозиційній діяльності. У 1936 р. заарештований за звинуваченням у шпигунстві. У 1941 р. розстріляний.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Політика радянської влади в національно-культурній сфері, проголошена на ХІІ з'їзді РКП(б) у 1923 р. і спрямована на розвиток і підтримку культури корінних національностей у республіках, а також висунання на керівні

посади представників корінних національностей, що забезпечувала підтримку новій владі в національно-територіальних окраїнах.

2) Малочисельний соціальний клас в Російській імперії, який більшовики визнали основою своєї партії. Вони висунули гасло, згідно з яким його представники з різних країн мали єднатися. Після своєї перемоги більшовики обіцяли встановити диктатуру цього класу.

3) Комплекс перетворень у СРСР в 1920-1930 рр., спрямованих на розвиток матеріально-технічної бази, передусім важкої промисловості, посилення обороноздатності країни та становлення СРСР як індустріально розвинутої держави.

Практичне завдання

1. Порівняйте два напрями політико-економічної діяльності радянської держави і заповніть таблицю:

Показник для порівняння	Воєнний комунізм	Нова економічна політика

Закріплення радянської влади в Україні (1928-1939 роках)

Перехід до форсованої індустріалізації. Директивне господарювання. Хлібозаготівельні кризи 1927—1929 рр. Перехід до суцільної колективізації. Розкуркулення. Доля приватних сільських господарів та їхніх господарств. Зміни у житті, побуті й психології селян.

Голодомор 1932—1933 рр. в Україні — геноцид українського народу. «Закон про п'ять колосків». Хлібозаготівлі та їх суть. Масштаби та наслідки Голодомору. Демографічні втрати. Закон України «Про Голодомор 1932—1933 рр. в Україні».

Становище у галузі освіти. Досягнення науки та гальмівні чинники її розвитку. Література і мистецтво. «Розстріляне відродження». Політика держави щодо церкви та її наслідки. Ліквідація УАПЦ.

Ключові терміни та поняття:

- індустріалізація
- колективізація
- п'ятирічка
- розкуркулення
- голодомор
- геноцид
- ідеологія

- культ особи
- інакомислення
- репресії
- «розстріляне відродження»
- тоталітаризм
- комунізм
- соціалізм

Література:

1-0, с.384...418
3-0, с.170...180
4-0, с.263...272

5-0, с.254...308
7-0, с.382...405
9-0, с.541...577

Методичні вказівки

Вивчаючи дану тему, слід повторити з курсу «Всесвітньої історії» тему «СРСР в 20-30 рр. XX ст.». Зазначте, що незважаючи на значні досягнення, країна продовжувала суттєво відставати від західноєвропейських держав. Тому виникла потреба розробити новий курс – на індустріалізацію. Скажіть на що був спрямований такий курс.

Підкресліть, що важливе місце в проведенні індустріалізації в СРСР надавалось Україні, яка з грудня 1925 р. активно підключилась до цього процесу, розвиваючи важку промисловість. Проаналізуйте основні джерела фінансування індустріалізації в Україні. Водночас зверніть увагу на об'єктивні труднощі. Розкажіть про п'ятирічні плани розвитку економіки, дайте їм оцінку.

Охарактеризуйте зміни, які відбулися в країні в кінці 1920-х рр., зокрема, в економіці після XVI партконференції. Зазначте, що в цей час в СРСР з ініціативи Сталіна починає утверджуватися адміністративно-командна тоталітарна система. Які були її наслідки?

Підсумовуючи промисловий розвиток у 1920-30 рр., перейдіть до стану сільського господарства. Вкажіть при цьому, що у 1929 р. у СРСР почалася суцільна колективізація – одна з найтрагічніших сторінок української історії. Визначіть причини ліквідації приватної власності на землю і переходу до колгоспів, що стало поштовхом для форсованих методів колективізації.

Характеризуючи радянську політику на селі, наведіть конкретні приклади жорстокості, підкресліть, що внаслідок колективізації було підірвано сільськогосподарське виробництво, ліквідовано економічну самостійність селянина. Історична ціна таких кроків була надто високою – мільйони людських життів, голодомор 1932-1933 рр. Назвіть основні причини і наслідки цієї трагедії і проаналізуйте їх. Перерахуйте радянських керівників, які сприяли голодомору в Україні.

Зазначте, що голод в Україні збігся в часі з хвилею масових репресій, які розпочалися в Україні в кінці 1920-х – на початку 30-х рр. і були спрямовані проти селянства, інтелігенції, військових, православної церкви та інших.

Розкажіть про репресії 1930-х років: Соловки, Сандармох, ГУЛАГ, про розстріли української еліти, зокрема громадських діячів, письменників, духовенства.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть лідера КП(б)У в 1928-1938 рр.:

- а)Л.Каганович;
- б)С.Косіор;
- в)М.Хрущов;
- г)В.Чубар.

2. Вкажіть дату перенесення столиці Радянської України з Харкова до Києва:

- а)1933 рр.;
- б)1934 рр.;
- в)1935 рр.;
- г)1936 рр.

3. Вкажіть рік, який Й.Сталін оголосив роком «великого перелому»:

- а)1929 р.;
- б)1930 р.;
- в)1933 р.;
- г)1937 р.

4. Назвіть причини запровадження радянською владою суцільної колективізації:

- а)клопотання українських селян про створення колгоспів;
- б)прагнення покращити життєвий рівень населення;
- в)намагання взяти під повний контроль держави ситуацію в аграрній сфері;
- г)потреба держави в додаткових коштах для продовження індустріалізації;
- д)необхідність подолання наслідків голодомору 1933 р.;
- е)дотримання ідеології комунізму, що визнавала усупільнення засобів виробництва.

5. Визначте причини голодомору 1932-1933 рр. в Україні:

- а)масове вилучення продовольства у селян;
- б)загибель всього урожаю через несприятливі кліматичні умови;
- в)відсутність інформації у московського керівництва про початок голоду;
- г)небажання селян працювати на колгоспних полях задарма;
- д)штучне підтримування стану голоду щодо українських селян;
- е)криза перенаселення в Україні.

6. Вкажіть політичних діячів, які стали жертвами сталінських репресій у 30-ті роки ХХ ст.:

- а)С.Косіор;
- б)Л.Каганович;
- в)В.Чубар;
- г)В.Молотов;
- д)Г.Петровський;
- е)Х.Раковський.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

а)5 січня 1930 року;	1)самогубство М.Скрипника;
б)7 серпня 1932 року;	2)трудовий рекорд О.Стаханова;
в)7 липня 1933 року;	3)постанова «Про темпи
г)31 серпня 1935 року;	колективізації і заходи допомоги

держави колгоспному будівництву»;
4)ухвалення закону «про п'ять
колосків»;

8. Визначте прізвище історичної особи:

Народився у м. Самбір на Львівщині в акторській родині у 1887 р. Закінчив Тернопільську гімназію. Навчався у Львівському університеті. У 1916 р. переїхав до Києва. Був одним з організаторів «Молодого театру» в 1917 р., що показував українські вистави. У 1921 р. переїхав до Харкова. У 1922 р. організував театр «Березіль». У 1925 р. отримав звання народного артиста України. Відомі його постановки: «Гайдамаки», «Народний Малахій», «Мина Мазайло» та ін. У 1933 р. його було засуджено й відправлено до ГУЛАГу. Розстріляно в 1937 р. Реабілітовано посмертно.

9. Визначте прізвище історичної особи:

Народився у м. Венгров (Польща) в 1889 р. Поляк за національністю. У 1907 р. вступив до більшовицької партії. У 1918 р. входив до Народного секретаріату Радянської України. Був одним з організаторів КП(б)У. У 1928 - 1938 рр. – Генеральний секретар ЦК КП(б)У. В 1938 р. його було переведено до Москви заступником голови РНК СРСР. У 1939 р. його було заарештовано, звинувачено у приналежності до «Польської військової організації» та розстріляно. Реабілітований посмертно.

10. Визначте поняття (одним словом):

1)Масове утворення колективних господарств у селах в УСРР у 1920-1930 рр., що супроводжувалися насильницькою ліквідацією більшості одноосібних господарств і входженням їх до колгоспів.

2)Каральні дії державної влади щодо населення, що супроводжувалися арештами, стратами, обмеженням прав. Це поняття часто вживають з епітетом «сталінські».

3)Обов'язковий для виконання колгоспниками мінімум сільськогосподарських робіт за день у 30-х роках ХХ ст. Залежно від його виконання визначався дохід колгоспника.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю «Масові репресії 30-х рр. ХХ ст.»

Основні нарами репресій	Конкретні факти
Проти селянства	
Боротьба з «підпільними націоналістичними організаціями»	
Репресії проти членів КП(б)У	
Гоніння проти українських вчених, письменників, діячів мистецтва	
Боротьба проти церкви	
Чистка військових кадрів	

Політичне, соціально – економічне та культурне становище Східної Галичини, Буковини, Закарпаття у 1921-1939 рр. у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини.

Розгортання українського національно - визвольного руху. Утворення Української військової організації та Організації українських націоналістів. Карпатська Україна. «Карпатська Січ». А. Волошин.

Ключові терміни та поняття:

➤ «Східна Малопольща»	➤ Підкарпатська Русь
➤ румунізація	➤ інтегральний комунізм
➤ русин	➤ націонал-комунізм
➤ Організація українських націоналістів	➤ Карпатська Україна

Література:

1-0, с.430...442	9-0, с.558...568
3-0, с.182...187	10-0, с.316...341
4-0, с.272...282	12-0, с.343...363
7-0, с.407...417	6-Д, с.256

Методичні вказівки

Опрацьовуючи рекомендовану літературу, з'ясуйте, що в 20-30 рр. ХХ ст. українські землі знаходилися в складі СРСР, Польщі, Румунії, Чехословаччини. Поза межами радянської України знаходилася значна частина українських земель на якій проживало 6,6 млн. українців. Назвіть цю територію і країни, які нею володіли. Охарактеризуйте життя наших земляків у цих державах, їх громадську й політичну діяльність. Наголосіть на тому, що найкраще їм жилося у Закарпатті, яке входило до складу Чехословаччини. Особливу увагу зверніть на національно-визвольний рух у цьому регіоні, на отримання українцями автономії й створення Карпатської України, яка 15 березня 1939 року стала незалежною державою.

Проаналізуйте події, які тут розвивалися згодом. Дайте оцінку внутрішній та зовнішній політиці молодій державі і її лідера Августина Волошина.

Зазначте, що без підтримки, Карпатська Україна не змогла зберегти свою суверенність і була завойована Угорщиною.

Продовжуючи опрацьовувати рекомендовану літературу, розкажіть про Організацію українських націоналістів, її лідера Євгена Коновальця, її роль у боротьбі за відродження України протягом 1920-1930-х рр. ХХ ст. Вкажіть на величезну роль у відродженні греко-католицької церкви митрополита А. Шептицького.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть основоположника «інтегрального націоналізму»:

- а)Є.Коновалець;
- б)Д.Донцов;
- в)С.Бандера;
- г)Р.Шухевич.

2. Вкажіть президента Карпатської України:

- а)Є.Петрушевич;
- б)А.Шептицький;
- в)А.Волошин;
- г)А.Бродій.

3. Визначте дату створення Організації українських націоналістів:

- а)1920 р.;
- б)1929 р.;
- в)1934 р.;
- г)1938 р.

4. Вкажіть українські землі, що входили до складу Польщі в 1921-1939 рр.:

- а)Північна Буковина;
- б)Закарпаття;
- в)Холмщина;
- г)Східна Галичина;
- д)Марамарощина;
- е)Західна Волинь.

5. Вкажіть українські землі, що входили до складу Румунії в 1919-1940 рр.:

- а)Бессарабія;
- б)Північна Буковина;
- в)Підляшшя;
- г)Прящівщина;
- д)Марамарощина;
- е)Лемківщина.

6. Визначте, які програмні вимоги належали ОУН:

- а)створення самостійної соборної Української держави;
- б)знищення всіх неукраїнських народів, передусім поляків, росіян і євреїв;
- в)культурний, політичний та економічний розвиток української нації;
- г)приєднання Західної України до СРСР;
- д)визнання незалежної України рівноправним членом міжнародної спільноти;
- е)ліквідація приватної власності.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

а)16-18 вересня 1924 року;	1)Татарбунарське повстання;
б)16 вересня 1930 року;	2)прийняття Конституції Карпатської України;
в)23 травня 1938 року;	

г) 15 березня 1939 року.

3) початок «пацифікації» в Галичині;

4) вбивство у Роттердамі радянським агентом лідера ОУН Є. Коновальця.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1891 р. у с. Зашків на Львівщині. Навчався у Львівському університеті. Був лідером української студентської громади. У 1914 р. мобілізований до австрійської армії. У 1915 р. потрапив до російського полону під час боїв за гору Маківка. У 1917 р. був звільнений і переїхав до Києва. Став керівником загону Січових стрільців. Підтримував гетьмана П. Скоропадського, пізніше перейшов на бік Директорії. У 1920 р. став організатором і лідером Української військової організації (УВО). У 1929 р. заснував Організацію українських націоналістів, яку очолював до своєї смерті. Убитий радянським агентом у Роттердамі в 1938 р.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1883 р. у м. Мелітополь у дворянській родині козацько-старшинського походження. Навчався у Петербурзькому університеті. Брав участь у революційному русі. Виступав за самостійність України. Кілька разів був заарештований. Переїхав до Львова. У 1914 р. став одним із засновників і лідерів Союзу визволення України. У 1917 р. повернувся до Києва. Підтримував гетьмана П. Скоропадського. Після поразки української революції повернувся до Львова. Займався літературною працею, видавав часописи «Заграва», «Літературно-науковий вісник». У 1926 р. видав свою найвідомішу працю «Націоналізм», де сформулював концепцію «інтегрального націоналізму». Із 1939 р. жив у еміграції. У 1947 р. переїхав до Канади, де й помер у 1973 р.

10. Визначте поняття (одним словом):

1) Політика репресій польської влади у вересні – листопаді 1930 р. проти українського населення Галичини. Перекладається з латинської мови як «умиротворення».

2) Польські колоністи-переселенці на етнічних українських землях, яких переселяла сюди влада для полегшення й прискорення полонізації краю.

3) Загальноприйнята скорочена назва легальної організації «Українсько-робітничє соціалістичне об'єднання», що діяла під егідою забороненої в Польщі Компартії Західної України (КПЗУ) і відстоювала про радянські та прокомуністичні ідеї.

Практичне завдання

1. Дайте аналіз становищу західноукраїнських земель в 20-30 рр. ХХ ст.

	Становище Галичини, Волині у складі Польщі	Становище Північної Буковини, Бесарабії у складі Румунії	Становище Закарпаття у складі Чехословаччини
Економічний розвиток			

Політичне становище			
Політичні партії та організації			

Тема 15. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945)

Україна в геополітичних планах СРСР і Німеччини. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Радянізація західних областей України. Депортації. Становище в Україні в 1939 — у першій половині 1941 р.

Напад Німеччини на Радянський Союз. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи та евакуація.

Відновлення незалежності 30 червня 1941 р. Окупація України. Нацистський «новий порядок». Рух Опору. Життя населення України в умовах окупації. Концтабори. Голокост.

Визволення України від німецької окупації. Завершення Другої світової війни. Внесок українців у перемогу антигітлерівської коаліції. Депортації з Криму.

Становище в західних областях.

Освіта, наука, преса в роки війни. Література і мистецтво.

Ключові терміни та поняття:

➤ Друга світова війна	➤ план «Барбаросса»
➤ Лінія Керзона	➤ антигітлерівська коаліція
➤ нацизм	➤ партизанський рух
➤ фашизм	➤ підпілля
➤ радянізація	➤ «рейкова війна»
➤ Пакт «Молотова – Ріббентропа»	➤ геноцид
➤ евакуація	➤ Бабин Яр
➤ окупаційний режим	➤ оstarбайтери
➤ гетто	➤ рух Опору
➤ вермахт	➤ «Поліська Січ»
➤ голокост	➤ бандерівщина
➤ колабораціонізм	➤ УПА
➤ план «Ост»	➤ депортація

Література:

1-0, с.452...487

7-0, с.418...441

11-Д, с.168...180

3-0, с.195...206

9-0, с.569...616

4-0, с.284...321.

11-0, с.4...67

5-0, с.309...364

13-0, с.4...51

Методичні вказівки

Повторіть тему «Друга світова війна» із курсу «Всесвітньої історії». Охарактеризуйте політичну ситуацію, яка склалася в Європі, зокрема, на західноукраїнських землях. Дайте оцінку пакту Молотова-Ріббентропа, особливу увагу зверніть на таємний протокол до нього, який став актом територіального поділу Європи на сфери впливу між СРСР і Німеччиною і розв'язав руки німцям для нападу на Польщу і початку Другої світової війни. Назвіть привід і дату цього нападу. Чим аргументував Сталін напад СРСР на Польщу?

Вкажіть, що 28 вересня 1939 р. між СРСР і Німеччиною було підписано договір про дружбу і кордони. Проаналізуйте його умови. Зазначте, що в процесі цих подій в Західній Україні було встановлено радянську владу. Охарактеризуйте процес радянзації західноукраїнських земель у вересні 1939 - червні 1941 рр.

Проаналізуйте початок німецької агресії проти СРСР, зокрема і України. Змалюйте плани Гітлера стосовно України. Прослідкуйте хід воєнних операцій на території України в 1941-1942 рр. Зробіть аналіз німецького окупаційного режиму стосовно українців. Перерахуйте зони, на які було розділено Україну. Зазначте, що центром рейхскомісаріату «Україна» стало м. Рівне.

Вкажіть, що жорстка фашистська окупація на українських землях призвела до виникнення руху опору, який за своїм складом, тактикою і стратегією був досить різнобарвним. Зверніть увагу на боротьбу радянських партизанів Ковпака, Федорова, Сабурова та інших, які воювали не тільки проти Німеччини, але й проти українського підпілля, що боролось за незалежність України.

Значне місце відведіть боротьбі національно-визвольного українського руху опору. Дайте характеристику діяльності ОУН в кінці 1930-х – на початку 1940-х рр., загонів «Поліської Січі» Тараса Бульби - Боровця. Дайте аналіз проголошенню 30 червня 1941 р. у Львові самостійної Української держави, підкресліть, що німці заарештували членів новоствореного українського уряду, в тому числі й Ярослава Стецька та керівника ОУН Степана Бандеру, що прискорило формування Української Повстанської Армії (УПА). Дайте оцінку її діяльності. Назвіть основні напрями боротьби, її діячів. Опишіть діяльність Головної Визвольної Ради (УГВР). Вкажіть, що основною стратегічною метою ОУН і УПА було відновлення української державності.

Підсумовуючи, покажіть внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини, і втрати, які випали на долю українців.

У жовтні 1944 р. у результаті наступу Червоної Армії територія України опинилася під владою радянського режиму. У травні 1945р. капітулювала Німеччина – у вересні 1945р. – Японія. Друга світова війна закінчилася, але Україна так і не отримала свободи.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть назву військового плану, затвердженого А.Гітлером 18 грудня 1940 року, що передбачав розгром СРСР протягом літньої кампанії 1941 року:

- а) «Ост»;
- б) «Вайс»;
- в) «Барбаросса»;
- г) «Кремль».

2. Вкажіть, хто з німецьких генерал-фельдмаршалів очолював групу армій «Південь»:

- а) Т. фон Бок;
- б) Г. фон Рундштедт;
- в) В.-Й. фон Лееб;
- г) Ф. Паулюс.

3. Назвіть прізвище керівника рейхскомісаріату «Україна»:

- а) Г. фон Рундштедт;
- б) А. Розенберг;
- в) Й. фон Ріббентроп;
- г) Е. Кох.

4. Вкажіть умови, що сприяли успішному форсуванню Дніпра радянськими військами у 1943 р.:

- а) визнання сталінським урядом права українського народу на відновлення своєї незалежної від російської держави;
- б) успішне завершення Курської битви та визволення Лівобережної України;
- в) ранні морози, які скували Дніпро кригою;
- г) майже повна відсутність оборони правого берега Дніпра з боку німецької армії;
- д) масовий героїзм та величезні втрати у лавах Червоної Армії;
- е) активізація партизанської боротьби проти німецьких загарбників.

5. Визначте заходи, які нацистський окупаційний «новий порядок» передбачав здійснити в Україні у 1941-1944 рр.:

- а) масове винищення євреїв – голокост;
- б) утворення незалежної соборної Української держави;
- в) колонізація українських земель представниками арійської раси;
- г) часткове винищення слов'янських народів і перетворення решти на рабів;
- д) відновлення демократичних прав і свобод;
- е) поліпшення умов розвитку української промисловості та культури.

6. Вкажіть причини поразок Червоної Армії у 1941-1942 рр.:

- а) малочисельність Червоної Армії;
- б) раптовість нападу противника;
- в) прорахунки радянського керівництва щодо напрямків головних ударів противника;

- г) нестача кваліфікованих військових кадрів унаслідок винищення офіцерського корпусу в роки сталінських репресій;
- д) вороже ставлення до СРСР Великої Британії та США;
- е) відсутність у радянського командування розвідувальних даних про можливий початок німецького вторгнення в СРСР.

7. становить відповідність між датами і подіями:

а) 17 вересня 1939 року;	1) початок визволення України від загарбників;
б) 19 вересня 1941 року;	2) вступ Червоної Армії у Галичину, відповідно до німецько-радянської угоди;
в) 18 грудня 1942 року;	3) визволення Києва від німецьких загарбників;
г) 6 листопада 1943 року;	4) захоплення німецькими військами Києва.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у 1887 р. на Полтавщині. Учасник громадянської війни та Першої світової війн. У 1937 – 1941 рр. – голова Путивльського міськвиконкому Сумської області. З 1941 р. – командир Путивльського загону, пізніше з'єднання. Двічі Герой Радянського Союзу. Генерал-майор. Здійснив рейд по тилах противника від Путивля до Карпат. У 1947 – 1967 рр. – заступник голови Верховної Ради УРСР. Помер у 1967 р.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився на Чернігівщині в 1892 р. у селянській родині. Учасник Першої світової та громадянської війн. Під час радянсько-фінської війни 1939 – 1940 рр. отримав звання Героя Радянського Союзу. В 1941 – командувач Київського особливого військового округу. Із 22 червня 1941 року – командувач Південно – Західного фронту. Командував обороною Києва з липня до вересня 1941 року. Загинув при спробі вирватися з оточення у вересні 1941 року.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Вивезення людей, техніки, установ із територій, що опинилися під загрозою ворожої окупації, вглиб держави. Ці заходи проводилися радянським урядом України у 1941 – 1942 рр.
- 2) Політика насильницького переселення народів із рідних місць на інші території, яка активно здійснювалася радянським урядом у 1939 – 1947 рр. Цей термін застосовують щодо кримських татар, вірмен, болгар, німців, а також українців і поляків, що проживали в Західній Україні.
- 3) Політика нацистського уряду, спрямована на винищення єврейського народу в окупованих Німеччиною країнах. Полягала у масових вбивствах євреїв, створенні для них умов, непридатних для життя.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю, вказавши геополітичні зміни в західноукраїнських землях на початок Другої світової війни

Дата	Західноукраїнські землі, приєднані до УРСР
1939 р.	
1940 р.	

1945 р.	
2. Складіть хронологічну таблицю «Україна в роки Другої світової війни»	
Дата	Подія

Тема 16. Україна в перші повоєнні роки 1945-початок 1950-х рр.

Адміністративно-територіальні зміни. Україна в ООН та міжнародних організаціях. Відбудовчі процеси у господарстві. Голод 1946—1947 рр. Зміни в житті та побуті населення.

Відновлення політики радянзації в західних областях України. Придушення визвольного руху 1944—1954 рр.

Особливості суспільно-політичного життя. Освіта. Наука. Література і мистецтво.

Ключові терміни та поняття:

- операція «Вісла»
- «ждановщина»
- «лисенківщина»
- космополітизм

Література:

1-0, с.492...512
3-0, с.213...215
4-0, с.326...350
5-0, с.564...384

7-0, с.442...451
9-0, с.620...634
11-0, с.73...100
13-0, с.53...82

Методичні вказівки

Опрацьовуючи рекомендовану літературу, проаналізуйте зовнішньополітичну діяльність УРСР в перші повоєнні роки 1945-початок 1950-х рр., а саме, адміністративно-територіальні зміни, які відбулися на Заході України. Згодом зверніть увагу на утворення Народного комісаріату закордонних справ УРСР та участь республіки у створенні Організації Об'єднаних Націй (ООН). Зверніть увагу, завдяки чому стало можливим членство України в ООН?

Розкрийте процес відбудови народного господарства республіки. Спочатку охарактеризуйте стан української економіки, збитки нанесені війною, а також зверніть увагу, як втілювалися в життя плани четвертої п'ятирічки. Назвіть особливості відбудовчих процесів у СРСР та Україні. Також слід проаналізувати політику московського керівництва щодо сільського господарства і вказати, що вона призвела до голоду 1946-1947 р.

Зверніть увагу на особливості відбудови в західних областях України, яка проходила в умовах жорсткої радянізації цього краю, і боротьби УПА з радянською владою.

Вкажіть, що в післявоєнний період сталінський режим розпочинає нову ідеологічну кампанію з переслідування діячів культури, письменників, вчених, церкви. Чому вона отримала назву «жданівщина»? Назвіть внутрішні й зовнішні чинники наступу сталінізму на ідеологічному фронті. Зазначте, що наступ тоталітарного режиму завдав великої шкоди українському суспільству, національній культурі.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть голову першої української делегації при ООН:

- а) О. Корнійчук;
- б) М. Хрущов;
- в) Д. Мануїльський;
- г) Л. Каганович.

2. Зазначте рік, коли Україна стала членом ООН:

- а) 1944 р.;
- б) 1945 р.;
- в) 1946 р.;
- г) 1947 р.

3. Назвіть рік проведення операції «Вісла», спрямованої на депортацію українського населення із східних регіонів Польщі в західні та подальше його розпорошення серед польської спільноти:

- а) 1945 р.;
- б) 1946 р.;
- в) 1947 р.;
- г) 1948 р.

4. Визначте причини виникнення голоду в Україні у 1946 – 1947 рр.:

- а) діяльність загонів ОУН-УПА;
- б) масове вивезення зерна з України за кордон;
- в) нестача техніки та чоловічої робочої сили;
- г) «розгром» генетики за часів «лисенківщини»;
- д) повоєнна розруха;
- е) відсутність достовірної інформації про початок голоду в партійного керівництва.

5. Оберіть фактори, що зумовили проведення операції «Вісла»:

- а) турбота уряду Польщі про добробут українського населення;
- б) призначення першим секретарем ЦК КП(б)У Л. Кагановича;
- в) бажання радянського та польського урядів зламати опір УПА на західноукраїнських землях;
- г) намагання польського уряду ополячити українську спільноту;
- д) ліквідація Української греко-католицької церкви в Галичині;

е) угода між урядами СРСР і Польщі про посилення боротьби з «бандитськими формуваннями» на прикордонній території.

6. Вкажіть, у яких формах «ждановщина» проявилася на Україні:

- а) посилення ідеологічного контролю Компартії над суспільством;
- б) масові розстріли політично неблагонадійних;
- в) боротьба з «космополітизмом»;
- г) повна русифікація науки та освіти;
- д) депортація євреїв до Ізраїлю;
- е) гоніння представників української та єврейської інтелігенції.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

а) 16 серпня 1945 року;	1) призначення першим секретарем ЦК КП(б)У Л. Кагановича;
б) 8 - 10 березня 1946 року;	2) радянсько-польський договір про кордон;
в) 3 березня 1947 року;	3) смерть Й. Сталіна;
г) 5 березня 1953 року;	4) Львівський собор, ліквідація УГКЦ.

8. Визначте історичну особу:

Народився в 1894 р. у селянській родині на Чернігівщині. Учителював. У 1921 – 1923 рр. працював на дипломатичній службі. Пізніше займався літературною творчістю та кінодраматургією. Фільми: «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Аероград», «Щорс», «Мічурін». Написав кіносценарії «Україна вогні», «Поема про море» та ін. За наказом Сталіна змушений був залишити Україну та переїхати до Москви. Помер у 1956 р. у Москві.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився у 1907 р. на Львівщині. Входив до юнацької патріотичної організації «Пласт». Пізніше був активним членом Української військової організації та Організації українських націоналістів. У 1934 р. був одним із організаторів політичного вбивства польського міністра Б. Перацького. Був засуджений до ув'язнення. У 1938 – 1939 рр. – один із керівників Карпатської Січі. У 1941 р. командував батальйоном «Нахтігаль». З 1943 р. – головнокомандувач УПА. Відомий під псевдонімом Тарас Чупринка. Вбитий 5 березня 1950 року радянськими спецслужбами на околиці Львова.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Негативне явище в радянській науці, що супроводжувалося «розгромом» і заборонаю генетики та інших наук, оголошених буржуазними. Визнання селекції єдиним засобом видозміни властивостей рослин.
- 2) Ідеологічна концепція, що заперечує ідею національної культури, патріотизму, батьківщини і проголошує громадянство світу. В дотриманні таких поглядів звинувачували в часи «ждановщини» переважно представників єврейської інтелігенції.
- 3) Неофіційна назва західноукраїнських етнічних земель, які опинилися за «лінією Керзона» й відійшли до Польщі.

Практичне завдання

1. Для кращого засвоєння теми заповніть таблиці:

Міжнародне становище України у повоєнні роки

Діяльність УРСР на міжнародній арені	Особливості соціально-економічного розвитку	Територіальні зміни УРСР після Другої світової війни

Голодомори в Україні

Причини, наслідки	Голодомор 1933 року	Голодомор 1947 року

Радянізація Західної України

Заходи радянського керівництва	Економічна сфера	Політична сфера	Культурне життя

Боротьба ОУН-УПА з радянським окупаційним режимом

Мета	Засоби досягнення	Причина поразки

Українська культура у повоєнні роки

Галузі культури	Діячі	Твори

Тема 17. Україна в умовах політичної та економічної лібералізації суспільства (1953-1964 рр.)

Внутрішньополітичне становище України в середині 50-х років ХХ ст. Входження Кримської області до складу УРСР. Стан промисловості та сільського господарства. Соціальне та економічне життя населення. XX з'їзд КПРС і початок лібералізації суспільного життя. Часткова реабілітація політичних в'язнів. М.Хрущов.

Зміни в управлінні господарством. Розвиток промисловості Аграрна політика. Нові явища в соціальній сфері. Науково-технічна революція.

Реформи освіти. Здобутки науки. Відлига в українській літературі та в мистецтві. Шістдесятництво в українській культурі.

Зародження дисидентського руху в Україні, особливості та зв'язок з попередніми формами визвольного руху. Л.Лук'яненко, І.Кандиба, А.Горська, В.Чорновіл, І.Дзюба та ін. Антирелігійна державна політика радянської влади.

Ключові терміни та поняття:

- «хрущовська відлига»
- адміністративно-командна система
- лібералізація
- реабілітація
- права людини
- правозахисний рух
- дисидентство
- «шістдесятники»

Література:

1-0, с.512...530
3-0, с.217...220
5-0, с.385...415
7-0, с.452...462

9-0, с.634...655
11-0, с.116...156
13-0, с.83...133
6-Д, с.363

Методичні вказівки

Ознайомившись з рекомендованою літературою зазначте, що на початку 1950-х років в СРСР відбулися певні зміни у суспільно-політичному житті. Це було пов'язано зі смертю Сталіна у березні 1953 р. Підкресліть, що суть кардинальних перетворень полягала в лібералізації всього суспільного життя: уповільнення русифікації, реабілітація жертв сталінського режису, зростання ролі українського чинника в різних сферах суспільного життя.

Вкажіть роль М.Хрущова на XX з'їзді КПРС і постанови ЦК КПРС від 30 червня 1956 р. на шляху лібералізації. Дайте оцінку подіям, які викривали культ особи Сталіна. Водночас зверніть увагу на те, що критична оцінка сталінського режиму носила абстрактний, однобічний характер, не зачіпала суті адміністративно-командної системи, зводячи усі непорозуміння в країні до культу особи. Але, незважаючи на недоліки, це був важливий крок на шляху до десталінізації, який стимулював подальші процеси лібералізації в державі. Наведіть конкретні приклади таких змін і в Україні.

Проаналізуйте, як сприймався процес лібералізації оточенням М. Хрущова у 1957 р. Маленковим, Кагановичем, Молотовим. Розкрийте їх спробу усунути Хрущова від влади.

Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток в 50 рр. XX ст., зазначте, що в цей час проводилися реформи, що певною мірою сприяли

розвитку промисловості та сільського господарства як в СРСР у цілому, так і Україні, зокрема. Назвіть причини, які сприяли досягненням галузі народного господарства і дайте їм оцінку.

Оцініть хрущовські надпрограми в сільському господарстві (освоєння цілих земель, розширення посівів кукурудзи, надпрограма в тваринництві). Підкресліть, що у 1958 р. в сільському господарстві розпочинається спад виробництва. Назвіть його причини.

Дайте аналіз реформі управління. Визначте її суть, позитивні і негативні сторони.

Проаналізуйте духовне життя в Україні. Зверніть увагу на певне розширення меж творчої, культурної та наукової діяльності, пробудження громадської активності й національного відродження (Київський клуб творчої молоді “Супутник”, “Пролісок” у Львові, вихід на літературну арену плеяди творчої молоді – шестидесятників). Зазначте, що позитивні зміни, які відбувалися в Україні у 1950-х – на початку 1960-х років носили позитивний характер, але внаслідок своєї половинчастості і непослідовності вони не торкнулися основ існуючої при Сталіні системи.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть прізвище першого секретаря ЦК КПУ в 1957 – 1963 рр.:

- а) О. Кириченко;
- б) М. Підгорний;
- в) П. Шелест;
- г) Л. Брежнєв.

2. Зазначте дату прийняття рішення про утворення раднаргоспів:

- а) 1955 р.;
- б) 1956 р.;
- в) 1957 р.;
- г) 1958 р.

3. Вкажіть сільськогосподарську культуру, вирощування якої наполегливо нав'язувалося в період правління в СРСР М. Хрущова:

- а) картопля;
- б) пшениця;
- в) кукурудза;
- г) помідори.

4. Вкажіть явища, що характеризували політику М. Хрущова:

- а) деєсталінізація;
- б) припинення «холодної війни» із Заходом;
- в) Карибська криза;
- г) лідерство в космічній галузі;
- д) введення радянських військ до Афганістану;
- е) придушення «Празької весни» в Чехословаччині.

5. Вкажіть ознаки покращення суспільного життя в добу М. Хрущова:

- а)вирішення житлової проблеми;
- б)отримання селянами паспортів;
- в)надання громадянам права на вільний виїзд за кордон;
- г)підняття життєвого рівня населення до західних стандартів;
- д)запровадження пенсійного забезпечення колгоспників;
- е)підтримання розвитку української мови та культури.

6. *Оберіть ознаки становлення дисидентського руху:*

- а)сприяння десталінізації зародженню дисидентського руху;
- б)вихваляння дисидентами переваг капіталістичного ладу;
- в)розробка планів насильницького захоплення влади у країні представниками дисидентських організацій;
- г)головною особливістю дисидентського руху був захист прав людини;
- д)активна боротьба радянської влади з проявами дисидентства;
- е)належність Л. Брежнєва до представників дисидентського руху.

7. *Встановіть відповідність між датами і подіями:*

а)13 червня 1953 року;	1)початок роботи Київського метрополітену;
б)19 лютого 1954 року;	2)перший космічний політ Ю. Гагаріна;
в)6 листопада 1960 року;	3)передача Криму Україні;
г)12 квітня 1961 року;	4)призначення на посаду першого секретаря ЦК КПУ О.Кириченка.

8. *Вкажіть прізвище історичної особи:*

Народився в 1935 р. у с. Біївці на Полтавщині в селянській родині. Закінчив Київський університет у 1957 р. за спеціальністю «журналістика». Працював у газетах на Черкащині. У статтях критикував вади бюрократично-партійного апарату, за що зазнав переслідувань з боку владних структур. Відомий своїми дисидентськими віршами, об'єднаними в збірки поезій «Тиша і грім», «Земне тяжіння», «Лебеді материнства» та ін. Помер у лікарні в 1963 р. унаслідок завданих йому тяжких тілесних ушкоджень. Похований у Черкасах. Посмертно в 1995 р. удостоєний Державної премії ім.. Т.Шевченка.

9. *Вкажіть прізвище історичної особи:*

Народився в 1892 р. у с. Заздрості на Тернопільщині. Отримав богословську освіту у Львівській духовній семінарії. Був помічником митрополита Української греко-католицької церкви А.Шептицького. Після його смерті в 1944 р. очолив УГКЦ. У 1946 р. за відмову перейти під керівництво Московського патріархату був заарештований радянською владою та відправлений до Сибіру, де провів майже двадцять років. У 1963 р. був висланий за межі СРСР і прибув до Рима. Із 1965 р. – кардинал католицької церкви. Із 1975 р. – патріарх УГКЦ. Помер у 1984 р. Згідно із заповітом його тіло в 1992 р. перевезено до Львова та поховано у соборі Святого Юра.

10. *Визначте поняття (одним словом):*

- 1)Адміністративно-територіальні органи управління, що діяли в Україні в 1957 – 1965 рр. і зменшували повноваження галузевих міністерств. Поняття утворено від скорочення офіційної назви – Рада народного господарства.

2) Державна політика, спрямована на насадження російської мови, асиміляцію неросійського населення, витіснення національних мов з ужитку та запровадження в офіційне використання лише російської мови.

3) Період правління в СРСР М. Хрущова (1953 – 1964). Поняття запровадив російський письменник І. Еренбург за аналогією природному явищу, що передуює пробудженню природи після зими.

Практичне завдання

1. Дайте аналіз реформам М. Хрущова, заповнивши таблицю

Галузі	Зміст реформ	Результат
Промисловість		
Сільське господарство		
Сфера управління		
Соціальна сфера		

2. Заповніть таблицю «Зародження дисидентського руху»

Причини виникнення	Форми боротьби

Тема 18. Україна в період загострення кризи радянської системи (1965-1985 рр.)

Русифікація.

Спроби реформування економіки в другій половині 60-х років ХХ ст. Посилення бюрократичного централізму. Економічне становище УРСР у 70-х — на початку 80-х років ХХ ст.

Зміни в соціальній та національній структурі населення.

Освіта. Здобутки і проблеми науки. Розвиток літератури. Форми діяльності дисидентів, їх політичні вимоги та боротьба за національне визволення. Суперечливі тенденції в розвитку українського мистецтва.

Активізація опозиційного руху в другій половині 60 — на початку 70-х років ХХ ст. Форми діяльності дисидентів, їхні політичні вимоги, боротьба за національне визволення.

Ключові терміни та поняття:

- «застій»
- консерватизм
- політико-ідеологічна криза
- «Косигінська реформа»
- мілітаризація економіки
- «холодна війна»

- науково-технічний прогрес
- корупція
- кар'єризм
- «самвидав»
- УГС

Література:

1-0, с.531...548

3-0, с.221...225

4-0, с.352...381

5-0, с.416...462

7-0, с.464...471

9-0, с.656...691

11-0, с.168...198

13-0, с.141...185

Методичні вказівки

Опрацьовуючи дану тему, з'ясуйте суть економічних реформ, які розпочалися у 1965-1966 рр. Зверніть увагу на основне протиріччя цих реформ. Вкажіть на спроби нової влади (Л.Брежнєв, О. Косигін, М. Суслов) поєднати два взаємовиключні процеси – з одного боку, посилити централізм, з іншого – запровадити ринкові регулятори.

Врахуйте, що орієнтація на бюрократизацію економіки, збереження авторитаризму в політиці та управлінні державою призвели до кризових явищ в економіці СРСР, і України, зокрема. Доведіть це на прикладі конкретних соціально-економічних показників.

Зверніть увагу, що в Україні були свої проблеми, які ще більше ускладнювали ситуацію в республіці. Серед них – деформована структура розміщення продуктивних сил, хронічне відставання за важливими економічними показниками та інші. Дайте їм характеристику.

Зазначте, що брежнєвська влада робила все, щоб зберегти існуючий режим, забезпечити курс на “стабілізацію”. Дайте оцінку діяльності П. Шелеста, В. Щербицького в Україні.

Вкажіть, як кризові явища вплинули на посилення соціальних проблем.

Особливе місце при вивченні цієї теми відведіть опозиційному рухові. Зверніть увагу на те, що дисидентський рух розпочався у кінці 1950-х років, створенням Л. Лук'яненком “Української робітничо-селянської спілки”, а в 60-х рр. набув піднесення. Що сприяло активізації діяльності дисидентів? Назвіть три основні течії дисидентського руху, активних діячів, їх переслідування владою, дві хвилі арештів, створення Української Гельсінської Групи, яку очолив М. Руденко. Наголосіть, що саме завдяки діяльності українських дисидентів визрівала необхідність кардинальних перетворень у всіх сферах життя радянського суспільства.

Зазначте, що радянська влада на початку 1980-х років дедалі глибше втягувала радянське суспільство в політичну і ідеологічну кризу, яка згодом призвела до розвалу СРСР.

Запитання для самоперевірки

1. Визначте, яка п'ятирічка мала найкращі темпи приросту виробництва й була названа «золотою»:

а) VII;

б) VIII;

в)ІХ;

г)Х.

2. Оберіть відомого українського поета-дисидента, який помер у 1985 р. у російській в'язниці:

а)В.Стус;

б)І.Драч;

в)І.Світличний;

г)В.Симоненко.

3. Вкажіть керівника Української Гельсінської групи в 1976 р.:

а)П.Григоренко;

б)В.Чорновіл;

в)М.Вінграновський;

г)М.Руденко.

4. Вкажіть характеристики діяльності радянських дисидентів:

а)критикування недоліків радянської системи;

б)депутатська недоторканість;

в)регулярні виїзди за кордон;

г)постійні переслідування з боку владних структур;

д)відстоювання прав людини;

е)підготовка до збройного захоплення влади.

5. Вкажіть ознаки періоду «застою»:

а) відмова від реформування суспільно-політичного та економічного ладів;

б)збереження стабільності в державі;

в)масові розстріли політв'язнів;

г)ліквідація відмінностей між рівнем життя партійної номенклатури та пересічних громадян;

д)придушення будь-яких проявів інакодумства;

е)офіційна заборона використання української мови в державних установах.

6. Назвіть тенденції, які спостерігалися в період перебування на посаді першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького:

а)погіршення добробуту населення;

б)поглиблення кризових явищ в економіці;

в)затримки у виплаті заробітної плати;

г)погіршення екологічної ситуації;

д)знецінення вкладів населення в ощадбанку СРСР;

е)посилення русифікації.

7. Розташуйте події у хронологічній послідовності:

а)введення радянських військ до Афганістану;

б)початок VIII п'ятирічки;

в)утворення Української Гельсінської групи;

г)прихід до влади в СРСР Л. Брежнєва;

д)звільнення з посади першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста;

е)Чехословацька криза.

8. Розташуйте події у хронологічній послідовності:

- а) виступи дисидентів в кінотеатрі «Україна» з протестами проти хвилі арештів;
- б) прийняття нової Конституції УРСР;
- в) обрання першим секретарем ЦК КПУ В. Щербицького;
- г) утворення Української Гельсінської групи;
- д) вихід у світ книги П.Шелеста «Україно наша радянська»;
- е) прихід до влади в СРСР М. Горбачова.

9. Розташуйте події у хронологічній послідовності:

- а) друга хвиля арештів дисидентів;
- б) підписання СРСР у Гельсінкі угоди про дотримання прав людини;
- в) прихід до влади в СРСР М. Горбачова;
- г) початок правління в СРСР Л. Брежнєва;
- д) перша хвиля арештів дисидентів;
- е) прийняття нової Конституції СРСР.

7. Встановіть відповідність між датами і подіями:

а) 14 жовтня 1964 року;	1) утворення Української Гельсінської групи;
б) 9 листопада 1976 року;	2) обрання Генеральним секретарем ЦК КПРС М. Горбачова;
в) 20 квітня 1978 року;	3) прийняття нової Конституції УРСР;
г) 11 березня 1985 року;	4) прихід до влади в СРСР Л. Брежнєва.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1818 р. у м. Верхньодніпровськ на Дніпропетровщині в робітничій родині. У 1941 р. закінчив Дніпропетровський хіміко-технологічний інститут. У 1941 – 1945 рр. був учасником воєнних дій. Із 1946 р. перебував на партійній роботі в Дніпродзержинську, Дніпропетровську. У 1961 – 1963 рр. і 1965 – 1972 рр. – голова Ради міністрів УРСР. У 1972 – 1989 рр. – перший секретар ЦК КПУ. Відзначався лояльністю до кремлівського керівництва. Помер у 1990 р. у Києві. Похований на Байковому кладовищі.

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1931 р. у м. Кіцмань у Північній Буковині. У 1973 – 1979 рр. навчався у Львівській консерваторії. Прославився як поет і композитор, автор понад 40 відомих пісень: «Червона рута». «Водограй», «Пісня буде поміж нас». «Два персні» та ін. Загинув у 1979 р. за нез'ясованих обставин у Брюховецькому лісі поблизу Львова.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1) Людина, яка критикувала офіційну владу, ідеологію, викривала недоліки радянської політичної системи за часів Радянського Союзу. У перекладі з латини означає «інакодумець», «незгодний».
- 2) Негативне явище в українській культурі, пов'язане з ім'ям секретаря ЦК КПУ з ідеології В. Маланчука, що полягало в гоніннях національно-культурної інтелігенції у 70-х роках ХХ ст.
- 3) Період правління Л. Брежнєва в СРСР, який характеризувався стагнаційними явищами в економіці, стабільністю суспільно-політичного ладу, владною монополією Компартії.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю «Економічний розвиток України в другій половині 1960- початок 1980 рр.»

Сфери народного господарства	Досягнення	Кризові явища
Промисловість		
Сільське господарство		
Соціальна сфера		

2. Заповніть таблицю «Культурне і духовне життя в Україні в другій половині 1960- початок 1980 рр.»

Галузь	Характеристика
Освіта	
Наука	
Література	
Мистецтво	

Тема 19. Розпад Радянського Союзу і відродження незалежності України

Перебудова та її особливості в Україні. Чорнобильська катастрофа.

Стан економіки. Рівень життя населення. Розгортання страйкового руху.

Формування багатопартійної системи. Формування національних громадських організацій і об'єднань. Релігійне відродження. Вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих рад 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Загострення політичного протистояння. Спроба державного перевороту в СРСР.

Проголошення незалежності України, Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України.

Ключові терміни та поняття:

«перебудова»

- модернізація
- революція «згори»
- політичний плюралізм
- гласність
- чорнобильська катастрофа
- демократія
- Акт проголошення незалежності України
- Референдум
- Президент
- інтеграція
- Декларація про державний суверенітет України

Література:

1-0, с.555...557

3-0, с.226...322

4-0, с.402...430
5-0, с.463...508
7-0, с.473...483
9-0, с.693...697

11-0, с.216...261
13-0, с.198...235
6-Д, с.408

Методичні вказівки

Опрацьовуючи дану тему, слід звернути увагу на критичну ситуація, яка склалась в середині 1980-х років Це змусило М. Горбачова, який в березні 1985 р. став новим керівником КПРС, оголосити про зміну внутрішньої і зовнішньої політики. Був взятий курс на перебудову, демократизацію, гласність.

Визначте основні причини перебудови в міжнародній, політичній, соціально-економічній, духовній сферах та її наслідки. Вкажіть, як втілювалася в життя перебудова в СРСР і, зокрема в Україні. Яку позицію в цьому питанні займав В. Щербицький, перший секрктар ЦК КПУ?

Величезний вплив на події в Україні мала аварія на Чорнобильській АЕС у ніч з 25 на 26 квітня 1986 р, яка призвела до трагічних наслідків. Назвіть їх.

Зазначте, що в 1987-1988 рр. розпочалося активне формування соціальної бази перебудови. Це пов'язано з появою неформальних організацій. Назвіть їх і дайте їм оцінку. Особливу увагу зверніть на Народний Рух України за перебудову (НРУ). Проаналізуйте процес становлення НРУ, його діяльність і розкрийте значення Руху в кінці 1980-х – на початку 1990-х років.

Дайте оцінку Всеукраїнській акції 21січня 1990 р. на трасі Львів – Київ, де було організовано живий ланцюг на відзначення річниці Акту злуки УНР і ЗУНР.

Розкрийте процес проведення виборів до Верховної ради УРСР та місцевих рад у березні 1990 р. і на роботу новообраних представницьких органів. Розкажіть про прийняття 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет УРСР. Назвіть основні положення цього історичного документу. Вкажіть, що він став основою для законодавчої діяльності та прийняття Конституції.

Зробивши короткий аналіз становища, яке склалося в період 1989-1990 рр., перейдіть до висвітлення подій, що відбулися в СРСР і Україні у першій половині 1991 р. Підкресліть, що спроба реакційних сил 19-21 серпня 1991 р. у Москві, та в Києві зберегти імперський характер СРСр і тоталітарний політичний режим закінчилася їх провалом. В цих умовах 24 серпня 1991 р. позачергова сесія Верховної Ради прийняла Постанову і Акт проголошення незалежності України. Дайте оцінку цим документам і подіям загалом. З метою всенародної підтримки Акту незалежності, сесія вирішила провести республіканський референдум 1 грудня 1991 р. Розкажіть про цей

референдум і вибори президента України. Зробіть аналіз їх результатів. Вкажіть, що проголошення незалежності України стало подією всесвітньо-історичного значення.

Охарактеризуйте подальші події, які відбулися 7-8 грудня 1991 р. у Біловежській Пущі під час зустрічі лідерів України, Білорусі і Росії. Підсумовуючи, зазначте, що згідно домовленості глав держав, СРСР як держава припинила своє існування, а на політичній арені утворилося нове державне утворення - Співдружність Незалежних Держав. (СНД).

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть першого секретаря ЦК КПУ після відставки В.Щербицького:

- а) В.Івашко;
- б) С.Гуренко;
- в) Л.Кравчук;
- г) І.Плющ.

2. Вкажіть місце підписання угоди між керівниками України, Росії та Білорусії про припинення існування СРСР і створення СНД 8 грудня 1991 року:

- а) Алма-Ата;
- б) Москва;
- в) Форос;
- г) Біловезька Пуща.

3. Вкажіть прізвище першого голови Народного руху України:

- а) І.Драч;
- б) В.Чорновіл;
- в) Л.Лук'яненко;
- г) Д.Павличко.

4. Вкажіть основні причини перебудови:

- а) падіння авторитету Компартії у народу;
- б) вивід радянських військ з Афганістану;
- в) антиалкогольна кампанія;
- г) діяльність Народного руху України за перебудову;
- д) відставання СРСР у соціально-економічному розвитку від західних держав;
- е) зростання соціальних суперечностей у радянському суспільстві.

5. Вкажіть явища, якими супроводжувалася Чорнобильська катастрофа:

- а) кількадечне замовчування факту катастрофи радянським урядом;
- б) відсутність суттєвих негативних наслідків аварії на ЧАЕС;
- в) забруднення внаслідок аварії великої території;
- г) відсутність уваги щодо екологічної катастрофи з боку світової громадськості;
- д) завдання шкоди сотням тисяч людей у різних країнах;
- е) негайне інформування людей про аварію українською владою.

6. Оберіть основні положення політичної програми Народного руху України в 1989 р.:

- а) знищення осередків КПРС на території України;
- б) вивід радянських військ з Афганістану;
- в) сприяння процесу перебудови в Україні;
- г) демократизація суспільства;
- д) розвиток української національної культури;
- е) вихід України зі складу СРСР та її ступ до НАТО.

7. Встановіть відповідність між подіями, датами і містами, де вони відбулися:

а) наймасштабніша техногенна катастрофа в історії людства;	1) 1986 р.;	А) Москва;
	2) 1990 р.;	Б) Київ – Львів;
	3) 1991 р.;	В) Чорнобиль.

б) «живий ланцюг» на честь 91-ої річниці соборності України;

в) відставка Президента СРСР;

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1934 р. у с. Великий Житин на Рівненщині. З 60-х років ХХ ст. перебував на партійній роботі. З 1980 р. очолював відділ пропаганди та агітації ЦК КПУ. У 1990 – 1991 рр. – Голова Верховної Ради України. У 1991 – 1994 рр. – перший Президент України. У 1994 – 2006 рр. – народний депутат України. Член СДПУ(о).

9. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1936 р. у с. Теліжинці на Київщині. Закінчив Київський державний університет. Прославився як поет і драматург. Написав збірки поезій «Протуберанці серця», «Сонце і слово». За його сценаріями було знято фільми «Криниця для спраглих», «Камінний хрест», «Пропала грамота» та ін. У 1989 – 1991 рр. очолював Народний рух України.

10. Визначте поняття (одним словом):

1) У період перебудови цим терміном означали відкритий доступ до інформації для суспільства, можливість широкого її обговорення. Під цим словом розумілося, що влада не має таємниць від народу.

2) Незалежність держави у зовнішній та верховенство у внутрішній сферах. Цей термін дослівно перекладається українською як «верховна влада». 16 липня 1990 року було прийнято Декларацію, що проголошувала його державний статус для України.

3) Самоуправління в Українській православній церкві, яка вийшла з-під влади Московського патріархату. У перекладі з грецької означає «самоврядування».

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю основних подій 1985-1991 рр.

Дата	Подія

2. Назвіть основні етапи та дайте характеристику процесу перебудови в СРСР й Україні

Основні етапи	Характеристика

Тема 20. Україна в умовах незалежності

Державотворчі процеси: особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Конституції України (1996).

Стан економіки після розпаду СРСР. Реформування економіки. Роздержавлення, приватизація. Основні тенденції розвитку економіки в другій половині 90-х років XX ст. Повсякденне життя. Пошуки шляхів стабілізації на початку XXI ст. Інтеграція української економіки в європейський та світовий економічний простір. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України. Ядерне роззброєння. Україна в міжнародних організаціях. Участь у миротворчих акціях. Політичне життя 90-х – XX ст.

Ключові терміни та поняття:

➤ багатопартійність ➤ виборчий процес ➤ державна символіка ➤ демонополізація ➤ інфляція ➤ конституційний процес ➤ народовладдя	➤ опозиція ➤ підприємництво ➤ політична система ➤ приватизація ➤ ринкова економіка ➤ соціальна диференціація ➤ унітарна держава ➤ правова держава

Література:

1-0, с.580...662
3-0, с.241...262
4-0, с.430...471
7-0, с.484...524

9-0, с.698...712
11-0, с.277...365
13-0, с.236...299
6-Д, с.429

Методичні вказівки

Вивчаючи рекомендовану літературу, проаналізуйте процес утвердження незалежності України. Покажіть позитивні і негативні риси внутрішньої політики урядів країни. Вкажіть, що у вересні 1996 р. в Україні запроваджено власну валюту, у червні 1996 р. після тривалого і складного

процесу Верховна Рада затвердила Конституцію. Охарактеризуйте діяльність президентів України Л. Кравчука і Л. Кучми.

Проаналізуйте підсумки виборів до Верховної Ради 2002 р. і, особливо, вибори президента України в 2004 р., які призвели до «Помаранчевої революції».

Охарактеризуйте зміни, які відбулися в країні у 2005-2008 рр.

Проаналізуйте політичні події 2010-2011 рр.

Дайте оцінку зовнішньополітичній діяльності. Вкажіть, що зовнішня політика України спрямована на утвердження і розвиток її як незалежної держави, забезпечення стабільності міжнародного становища України, збереження територіальної цілісності держави та недоторканості її кордонів, захист прав та інтересів громадян України, що перебувають за кордоном. Назвіть основні пріоритетні напрями зовнішньої політики. Порівняйте зовнішню політику перших двох президентів, В. Ющенка та В. Януковича.

Підсумовуючи зазначте, що український народ пройшовши багатовіковий шлях до створення своєї держави, досягнув бажаного. Україна відбулася як держава, але її будівництво ще далеко не завершилося. Майбутнє України залежить від мудрості, далекоглядності і рішучості політиків, віри та єдності всіх українців.

Запитання для самоперевірки

1. Визначте дату інавгурації Президента України П.Порошенка:

- а) 2009 р.;
- б) 2010 р.;
- в) 2013 р.;
- г) 2014 р.;

2. Вкажіть українську співачку, яка перемогла на Євробаченні-2004:

- а) Ані Лорак;
- б) Тіна Кароль;
- в) Р. Лижичко;
- г) Т. Повалій;
- д) Вірка Сердючка.

3. Вкажіть програми НАТО, в яких бере участь Україна:

- а) «справедлива відплата»;
- б) «Вільна Азія»;
- в) «Партнерство заради миру»;
- г) «Боснія»;
- д) «Нездоланна свобода».

4. Вкажіть політичні події та факти періоду президентства Л. Кравчука:

- а) прийняття нової Конституції України;
- б) визнання незалежної України у світі;
- в) запровадження національної валюти – гривні;

- г)збереження внутрішнього миру та політичної стабільності в державі;
- д)вступ України до СНД;
- е)визнання голодомору 1932-1933 рр. актом геноциду українського народу.

5. Вкажіть політичні події та факти періоду президентства Л. Кучми:

- а)прийняття нової Конституції України;
- б)визнання незалежної України у світі;
- в)запровадження національної валюти – гривні;
- г)затвердження національної символіки України – герба, гімну, прапора;
- д)вступ України до СНД;
- е)урегулювання питання про Чорноморський флот із Росією.

6. Вкажіть політичні події та факти періоду президентства В. Ющенка:

- а)прийняття Конституції України;
- б)виведення українського миротворчого контингенту з Іраку;
- в)запровадження національної валюти – гривні;
- г)проведення перших парламентських виборів на пропорційній основі;
- д)вступ України до ООН;
- е)визнання голодомору 1932-1933 р. актом геноциду українського народу.

7. Встановіть відповідність між прізвищами переможців президентських виборів, датами виборів і основними кандидатами на пост Президента України:

а)Л. Кравчук;	А)1991 р.;	А)В. Янукович;
б)Л. Кучма;	Б)2004 р.;	Б)В. Чорновіл;
в)В. Ющенко;	В)1994, 1999 р.;	В)Л. Кравчук,
П. Симоненко.

8. Вкажіть прізвище історичної особи:

Народився в 1954 р. в с. Хоружівка на Сумщині в родині учителів. У 1975 р. закінчив Тернопільський фінансово-економічний інститут. Працював у банківській сфері. У 1993 – 1999 рр. – голова національного банку України. В 1999 – 2001 рр. – Прем'єр-міністр України. У 2002 – 2004 рр. – лідер блоку партій «Наша Україна». 2005 – 2010 рр. – Президент України.

10. Визначте поняття (одним словом):

- 1)Політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей у державі.
- 2)Переповнення грошової маси, збільшення надлишку паперових грошей, що зумовлює зростання цін на товари, падіння реальної заробітної платні, зниження валютного курсу.
- 3)Основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, принципи утворення та діяльності державних органів, виборчу систему, права та обов'язки громадян.

Практичне завдання

1. Заповніть таблицю «Культура України на сучасному етапі»

Література	Музика і театр	Образотворче мистецтво	Фестивалі, конкурси

Проблемні питання і завдання

1. Яка теорія щодо походження та прабатьківщини східних слов'ян є найбільш обґрунтованою в історичній літературі?
2. Чому в Київській Русі було запроваджено саме християнство? Як це пояснюється в історичній літературі?
3. У чому причини поразки руських князів від монголо-татарських загарбників?
4. Як монголо-татарське іго вплинуло на економічний розвиток східнослов'янських народів?
5. Охарактеризуйте відносини між польською владою та українським козацтвом до середини XVII ст.
6. Чи була неминучою Визвольна війна українського народу 1648–1654 рр.?
7. У чому полягає значення Війська Запорізького в історії українського державотворення?
8. Визначте соціальні та релігійні аспекти Визвольної війни 1648–1654 рр., обґрунтуйте їх вплив на процеси становлення Української козацької держави.
9. Чи є політичною помилкою Б.Хмельницького підписання в 1654 р. Переяславської угоди з Московським царством?
10. Чи могла Україна зберегти ознаки власної державності в складі Російської імперії?
11. Чи був історичною закономірністю період Руїни? Відповідь обґрунтуйте.
12. Чи була Україна наприкінці XVIII – на початку XIX ст. колонією Російської імперії?
13. Де найсильніше відбувалося національне гноблення українців в австрійській чи російській частинах України? Де був вищим рівень соціально-економічного розвитку українських земель?
14. У чому причини наступу царського уряду на національні права українського народу в 60–70-ті рр. XIX ст.?
15. У чому полягають історичні причини революцій? Проаналізуйте їх на прикладі відомих вам революційних подій в Австро-Угорщині та Російській імперії.
16. Чи можна вважати російську революцію 1905–1907 рр. такою, що зазнала поразки?
17. Чому Перша світова війна була для українського народу війною братовбивчою?
18. Дайте оцінку М.С. Грушевському-політику.

19. Проаналізуйте політичні та соціально-економічні прорахунки Української Центральної Ради.
20. Чи була альтернатива Жовтневим подіям 1917 р. у Російській імперії?
21. Чи були у Центральної Ради реальні можливості протистояти більшовицькій агресії?
22. Дайте оцінку Брестському мирному договору 1918 р.
23. Проаналізуйте політичну діяльність гетьмана Павла Скоропадського.
24. Чи був спроможний уряд Директорії подолати політичну кризу в Україні? Обґрунтуйте свою відповідь.
25. У чому полягає історичне значення Української національної революції 1917–1921 рр.?
26. Порівняйте головні елементи політики „воєнного комунізму” й нової економічної політики (неп).
27. Які причини проведення політики українізації та її наслідки?
28. Проаналізуйте причини та наслідки „ліквідації куркульства як класу”.
29. Охарактеризуйте результати індустріалізації в Україні.
30. Чи можливо було уникнути Другої світової війни?
31. В чому причини поразок радянської армії в 1941–1942 рр.?
32. Якими були наслідки Другої світової війни для України?
33. Яке історичне значення мав вступ УРСР до Організації Об’єднаних Націй?
34. Порівняйте головні причини голодоморів 1921–1922, 1932–1933 і 1946–1947 рр. в Україні.
35. У чому причини посилення політичних репресій в Україні в повоєнне десятиліття?
36. Виявіть суперечності соціально-економічного розвитку України за часів хрущовської «відлиги».
37. В чому особливості дисидентського руху в Україні?
38. Визначте характерні риси брежнєвської „епохи застою”.
39. Чи можна вважати, що політика „перебудови” зазнала краху?
40. У чому причини розпаду СРСР?
41. Визначте головні етапи становлення української державності.
42. Чи можна вважати сучасну Україну демократичною державою?
43. Дайте визначення поняттю „громадянське суспільство”. Чи завершено його формування в Україні?
44. У чому причини полярності політичних симпатій в українському суспільстві?
45. Визначте причини та наслідки Помаранчевої революції в Україні.
46. Визначте роль і місце України в сучасному світі.
47. У чому полягають, на Вашу думку, головні уроки української історії?

48. Які перспективи соціально-економічного і політичного розвитку України в XXI столітті?

Теми для дискусій

1. Роль і місце особистості та народу в історії.
2. Які теорії походження людини є найбільш науково обґрунтованими?
3. Норманська теорія походження Давньоруської держави: «за» і «проти».
4. Історія боротьби українського народу за незалежність: прорахунки, здобутки, парадокси, уроки.
5. Україна та Європа: історична спадщина політичних взаємовідносин.
6. Царат і модернізація Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст.: охоронні тенденції та спроби реформ.
7. Соціально-економічний розвиток України в першій половині XIX ст.: на шляху до "емансипації" та індустріального суспільства.
8. Визначте і прокоментуйте можливі альтернативні шляхи суспільно-політичного розвитку України у 1917–1920 рр.
9. Жовтневі події 1917 р. в Російській імперії: революція чи державний переворот?
10. Поразка українських урядів 1917–1918 рр.: причини, наслідки, уроки.
11. Політика «українізації» 20-х – початку 30-х рр. XX ст. : чи можна констатувати її абсолютний крах?
12. Культ особи Сталіна: історична закономірність, випадковість чи парадокс?
13. Україна у складі СРСР: рівноправна автономна союзна республіка чи колонія?
14. Радянський партизанський рух у період Великої Вітчизняної війни: досягнення, прорахунки, протиріччя.
15. Вояки ОУН – УПА: зрадники чи герої?
16. Події серпня 1991 р. в Москві: спроба державного перевороту чи державний переворот?
17. Співдружність Незалежних Держав та Україна: доцільність і перспективи співробітництва.
18. Зовнішня політика сучасної України: головні пріоритети і протиріччя.

Перелік питань до екзамену з дисципліни “Історія України”

1. Назвіть основні археологічні періоди в межах території України, дайте їм характеристику.
2. Назвіть хронологічні рамки і характерні особливості трипільської культури.
3. Проаналізуйте історичне значення грецьких колоній у Північному Причорномор'ї.
4. Охарактеризуйте заняття, суспільний устрій, побут та звичаї східних слов'ян.
5. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток Київської Русі.
6. Дайте характеристику правління князів Володимира Великого (980-1015), Ярослава Мудрого (1036-1054).
7. Визначте історичне значення запровадження християнства на русі. Культура Київської русі.
8. Розкрийте причини розпаду Київської русі.
9. Дайте аналіз політичному і соціально-економічному розвитку Галицько-Волинського князівства XII-XIV століття.
10. Проаналізуйте хід боротьби руських князівств проти монголо-татарської навали.
11. Вкажіть на характерні риси господарського життя та соціального становища українського народу в складі Литовського князівства.
12. Проаналізуйте причини і наслідки Кревської унії 1385 року.
13. Розкрити суть і спрямованість Люблінської унії 1569 року.
14. Дайте аналіз змісту Берестейської унії 1596 року, її причини і наслідки.
15. Охарактеризуйте причини виникнення Запорізької Січі.
16. Розкрийте причини, характер і рушійні сили визвольної війни українського народу середини XVII століття під керівництвом Б. Хмельницького.
17. Дайте аналіз Переяславській угоді 1654 року, її наслідки для України.
18. Дайте характеристику політичного становища України в другій половині XVII століття.
19. Проаналізуйте умови Гадяцького договору 1658 року, його суть і наслідки.
20. Дайте характеристику становища Лівобережної України у 70-80-тих роках XVII століття.
21. Дайте характеристику та оцінку внутрішньої і зовнішньої політики І. Мазепи.
22. Проаналізуйте Конституцію П. Орлика, розкрийте її суть і значення.
23. Проаналізуйте причини, особливості і наслідки посилення колоніальної політики Російської імперії щодо України.
24. Дайте аналіз соціально-економічного розвитку українських земель у складі Російської імперії у другій половині XVIII століття.

25. Проаналізуйте особливості гайдамацького руху (друга половина XVIII століття). Що таке Коліївщина ? Назвіть ватажків Опришківського руху ?
26. Охарактеризуйте особливості трьох поділів Речі Посполитої та їх вплив на долю українського народу.
27. Розкрийте особливості соціального та політичного становища українських земель у першій половині XIX століття.
28. Дайте оцінку діяльності Кирило-Мефодіївського товариства.
29. Дайте аналіз становища західноукраїнських земель і першій половині XIX століття.
30. Проаналізуйте причини і особливості зростання національної свідомості на Західній Україні в першій половині XIX століття.
31. Розкрийте особливості етапу і розвитку культури в Україні в першій половині XIX століття. Освіта. Наука. Література.
32. Розкрийте суть реформ 60-70-тих років XIX століття в Україні та їх наслідки.
33. Дайте аналіз соціально-економічному розвитку України в пореформений період (друга половина XIX століття).
34. Проаналізуйте особливості посилення національного гноблення українських земель в другій половині XIX століття.
35. Проаналізуйте особливості національного українського руху Громади (друга половина XIX століття).
36. Розкрийте особливості впливу революції 1905-1907 років на український національний визвольний рух.
37. Охарактеризуйте суть реформ П. Столипіна (1907-1910 роки).
38. Визначте роль і місце України в роки Першої світової війни.
39. Проаналізуйте хід Лютневої демократичної революції в Росії, початок державного відродження в Україні 1917 року.
40. Дайте характеристику діяльності Української Центральної Ради.
41. Охарактеризуйте чотири універсали Центральної Ради.
42. Дайте оцінку діяльності П. Скоропадського. Чим була зумовлена його поразка і прихід до влади Директорії.
43. Проаналізуйте особливості відновлення Української Народної Республіки, політика Директорії.
44. Розкрийте історичне значення ЗУНР. Назвіть наслідки злуки ЗУНР і УНР.
45. Розкрийте суть політики радянської влади в Україні в 1919 році. Селянські виступи.
46. Проаналізуйте стан і розвиток культури в Україні в 1917-1920 роках.
47. Проаналізуйте політику “воєнного комунізму”, нова економічна політика та її наслідки.
48. Проаналізуйте наслідки входження УРСР до складу Радянського Союзу.
49. Проаналізуйте наслідки індустріалізації в Україні в 30-ті роки.

50. Розкрийте суть і наслідки політики українізації.
51. Насильницька колективізація сільського господарства в Україні, її наслідки.
52. Голодомор 1932-1933 років в Україні, його трагічні наслідки.
53. Проаналізуйте громадсько-політичне життя в Україні в 30-ті роки ХХ століття.
54. Розкрийте становище західноукраїнських земель у складі Польщі, Чехословаччини, Румунії в 1920-1939 роках.
55. Проаналізуйте суть і наслідки таємних протоколів до договору 23 серпня 1939 року між СРСР і Німеччиною.
56. Дайте аналіз партизанської та національно-визвольної боротьби в роки Другої світової війни.
57. Поясніть, в чому заключалась фашистська окупація України ?
58. Розкрийте наслідки війни німецько-фашистської окупації для України.
59. Голод 1946-1947 років, його причини і наслідки.
60. Охарактеризуйте особливості відбудови й розвитку промисловості України в повоєнне десятиліття.
61. Дайте визначення історичному поняттю “радянська західних областей України”.
62. Дайте аналіз суспільно-політичному життю в Україні в умовах деєталінізації (1956-1964 роки).
63. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток УРСР в період деєталінізації (1956-1964 роки).
64. Розкрийте зміст явищ деєталінізації у сфері культури. Чому в цих умовах стримувався процес національного відродження і посилювалася русифікація ?
65. Виділіть основні причини появи дисидентського руху в Україні, його особливості.
66. Охарактеризуйте особливості стану аграрного і промислового сектора України на рубежі 50-60-тих років.
67. Поміркуйте, в чому виявилась політично-ідеологічна криза суспільства 1965-1985 років ?
68. Проаналізуйте кризові явища в політичному і культурному житті України (друга половина 60-тих – середина 80-тих років).
69. Розкрийте особливості наростання економічної кризи в період “застою” (1965-1985 роки).
70. Поміркуйте, чи можна вважати опозиційний рух реакцією на суспільну кризу в Україні в середині 60-70-тих років ХХ століття.
71. Проаналізуйте суспільно-політичну обстановку в СРСР та на Україні в роки перебудови.
72. Поміркуйте, які шляхи виходу з кризи радянської системи були запропоновані М.С. Горбачовим ?
73. Охарактеризуйте погіршення економічної ситуації в Україні в другій половині 80-тих років ХХ століття.

74. Дайте аналіз зростання політичної активності в Україні в другій половині 80-тих років XX століття.
75. Проаналізуйте спробу державного перевороту в СРСР 1991 року і України.
76. Розкрийте історичне значення проголошення Декларації про державний суверенітет України.
77. Проаналізуйте зміст Акту про незалежність України. Розкрийте його історичне значення.
78. Охарактеризуйте особливості Всеукраїнського референдуму 1991 року та виборів Президента України.
79. Проаналізуйте причини розпаду СРСР, угоду про створення співдружності незалежних держав і України.
80. Дайте характеристику символам української держави.
81. Проаналізуйте підсумки виборів до Верховної Ради України 1994, 1998 років.
82. Проаналізуйте підсумки виборів Президента України 1994 року.
83. Розкрийте значення нової Конституції для процесу державотворення.
84. Розкрийте державотворчі процеси в Україні в 1999-2017 р.
85. Розкрийте нові тенденції в культурному і науковому житті незалежної України.
86. Дайте оцінку релігійному життю в незалежній Україні.
87. Розкрийте суть і характер зовнішньої політики незалежної України.
88. Розкрийте етносоціальні процеси та рівень життя населення сучасної України.

Висновок

Розбудова самостійної держави потребує спеціалістів, здатних продовжити кращі традиції українського народу. Історичний досвід відіграє велику роль у процесі національного відродження нашого народу. У зв'язку з цим історія України є дорогоцінною спадщиною. Вона охоплює віхи історичного шляху українського народу, який упродовж багатьох віків свого розвитку зробив значний внесок у світову цивілізацію.

Тому навчальні завдання і методичні вказівки допоможуть засвоїти студентам-заочникам в повному обсязі рівень знань з історії України, сприятимуть глибокому і всебічному пізнанню ними суті історичних подій і явищ, виробленню вміння аналізувати історичний процес, робити точні і правильні висновки.

В процесі підготовки до іспиту методичні рекомендації направлені на розвиток творчого мислення студентів, поглиблення навичок самостійної роботи, задоволення індивідуальних інтересів і нахилів студентів, узагальнення ними історичних подій, фактів, здатність бачити історичні взаємозв'язки, взаємозалежності.

Методичні вказівки допоможуть молодій людині сформувати свою соціальну ідентичність, вони залучають її до системи цінностей, норм, відносин суспільства, даючи можливість придбати соціальний досвід, на підставі чого формуються людські якості.